

**Cystersi
na pograniczu
polsko-słowackim –
świadeetwo
dla przyszłości**

**Cisterciáni
na pol'sko-slovenskom
pohraničí –
svedectwo
pre budúcnosť**

Publikację zrealizowano w ramach małego projektu pt. „Cystersi na pograniczu polsko-słowackim – świadectwo dla przyszłości”. Opactwo oo. Cystersów w Szczyrzycu jako beneficjent, Biskupstwo Spišské Podhradie jako partner wspólnie realizują projekt o numerze INT/TAT/I/0038, Priorytet 3. Twórcze i atrakcyjne turystycznie pogranicze. Projekt jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Programu Interreg Polska–Słowacja 2021–2027.

Publikácia bola realizovaná v rámci malého projektu s názvom „Cisterciáni na poľsko-slovenskom pohraničí – svedectvo pre budúcnosť“. Opatstvo OO. Cystersov v Szczyrzycu ako príjemca a Biskupstvo Spišské Podhradie ako partner spoločne realizujú projekt s číslom INT/TAT/I/0038, Priorita 3. Kreatívne a turisticky atraktívne pohraničie. Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou v rámci programu Interreg Poľsko–Slovensko 2021–2027.

Słowa wstępu / Úvodné slovo: František Trstenský, Biskup Diecezji Spiskiej / Spišský Diecézny Biskup;
o. Szymon Warciak, Opat Opactwa w Szczyrzycu / Opát Opátstva v Szczyrzycu

Autorzy tekstów / Autori textov: Peter Matis, Vladimír Olejník, dr Marta Woźniak,
Katarzyna Pakuła-Major, dr Oliwia Buchwald-Zięcina, Paulina Węgrzyn-Jankowiak

Redakcja i korekta / Redakcia a korektúra: dr Marta Woźniak

Tłumaczenie / Preklad: Biuro Tłumaczeń PAROLA

Konsultacja / Konzultácie: o. Wincenty Zakrzewski OCist, przeor szczyrzycki / Prior kláštoru v Szczyrzycu;
Peter Matis

Zdjęcia / Fotografie: Michał Baran, Oliwia Buchwald-Zięcina, Paweł Gąsior, Iwona Martynowicz,
Katarzyna Pakuła-Major, Łukasz Pereszczak, Wojciech Plewiński, Paulina Węgrzyn-Jankowiak,
Archiwum Opactwa w Szczyrzycu / Archív Opátstva v Szczyrzycu, Archiwum Diecezji Spišské Podhradie /
Archív Biskupstva Spišské Podhradie, Narodowe Archiwum Cyfrowe

Opracowanie graficzne, skład, projekt okładki i przygotowanie do druku /

Grafická úprava, zloženie, návrh obálky a príprava na tlač: Katarzyna Poznańska (robieksiazki.pl)

Druk / Tlač: Drukarnia Skleniarz

Fotografia na wyklejkach / Fotografia na predsádkach: Krucyfiks w klasztorze oo. Cystersów
w Szczyrzycu, detal / Krucifix v kláštore otcov Cistercitov v Szczyrzycu, detail

Fotografie na okładce / Fotografie na obálke: Opactwo w Szczyrzycu, widok z lotu ptaka /
Opátstvo v Szczyrzycu, pohľad z vtácej perspektívy, Komplex Spiskiej Kapituły na wzgórzu
zwanym Mons Sancti Martini nad miastem Spišské Podhradie / Komplex Spišskej Kapituły na vrchu
nazývanom Mons Sancti Martini nad mestom Spišské Podhradie

ISBN 978-83-960878-8-1

© Wszelkie prawa zastrzeżone / Všetky práva vyhradené

Wyłączną odpowiedzialność za zawartość niniejszej publikacji ponoszą jej autorzy i nie może być ona utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej oraz Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TATRY z o.o.

Výhradnú zodpovednosť za obsah tejto publikácie nesú jej autori a nemožno ju stotožňovať s oficiálnym stanoviskom Európskej únie a Európskeho zoskupenia územnej spolupráce TATRY s r.o.

Interreg

Współfinansowany przez
UNIE EUROPEJSKĄ

Polska – Słowacja

Egzemplarz bezpłatny / Kniha je bezplatná

Spis treści

Obsah

MONS. FRANTIŠEK TRSTENSKÝ

Słowo wstępne 4

Úvodné slovo 5

O. SZYMON WARCIAK

Duchowość i dziedzictwo szczyrzyckich cystersów 6

Spiritualita a dedičstvo cisterciánov zo Ščyrzryca 7

PETER MATIS

Kapitula Spiska – serce duchowego i kulturowego dziedzictwa Spisza 8

Spišská Kapitula – srdce duchovného a kultúrneho dedičstva Spiša 9

VLADIMÍR OLEJNÍK

Wyjątkowy człowiek, wyjątkowe życie, wyjątkowe dzieło: arcybiskup Ján Ladislav Pyrker 18

Výnimočný človek, výnimočný život, výnimočné dielo: arcibiskup Ján Ladislav Pyrker 19

MARTA WOŹNIAK

Zarys historii szczyrzyckiego klasztoru 22

Stručná história kláštora v Ščyrzrycu 23

KATARZYNA PAKUŁA-MAJOR, OLIWIA BUCHWALD-ZIĘCINA

Konserwacja obrazu „Srowadzenie Cystersów do Ludźmierza w 1234 roku” 48

Reštaurovanie obrazu „Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234“ 49

PAULINA WĘGRZYN-JANKOWIAK

Kopie malarskie trzech obrazów Bernarda Grzeszczaka ze zbiorów klasztoru

oo. Cystersów w Jędrzejowie 88

Vytvorenie kópii troch obrazov Bernarda Grzeszczaka zo zbierky obrazov

kláštora Cisterciánov v Jędrzejowie 89

FRANTIŠEK TRSTENSKÝ
BISKUP DIECEZJI SPISKIEJ

Słowo wstępne

Drodzy Przyjaciele,

Pogranicze polsko-słowackie to miejsce, gdzie historia nie dzieli, lecz łączy. Pomimo naturalnych granic, które wyznaczają terytorium naszych krajów, silne więzi – duchowe, kulturowe i społeczne – były tworzone na tej przestrzeni przez wieki. Niniejsza publikacja jest wynikiem wspólnego wysiłku, który ma na celu nie tylko uchwycenie, ale także ożywienie pamięci o tych powiązaniach i podkreślenie ich znaczenia dla dzisiejszych i przyszłych pokoleń.

Jednym z najbardziej znanych symboli tego wspólnego dziedzictwa jest Spiska Kapituła – duchowe centrum Spisza i jednocześnie wyjątkowa przestrzeń, w której przeplata się historia Kościoła, architektura i kultura. To historyczne miejsce, wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, jest czymś więcej niż tylko miejscem. To żywe świadectwo wieków, podczas których rozwijała się tu edukacja, wiara i ekspresja artystyczna. Katedra św. Marcina, siedziba biskupów spiskich, kapituła i seminarium duchowne tworzyły i nadal tworzą wyjątkową całość, której wpływ wykraczał daleko poza granice dzisiejszej Słowacji.

W tym kontekście nie sposób pominąć osoby Jana Ladislava Pyrker, cysterskiego mnicha, który urodził się na terenie Spisza i stał się jedną ze znaczących postaci europejskiej przestrzeni duchowej i kulturowej XIX wieku. Jako biskup Jäger, a później arcybiskup Egeren i patriarcha wenecki, był pomostem między kilkoma narodami i regionami. W 1819 roku założył pierwszy instytut nauczania na Węgrzech w Spiskiej Kapitulce. Nauczano tam łaciny, niemieckiego i słowackiego. Opublikował katechizm „Pyrker” ze słowackimi modlitwami, który był używany przez prawie sto lat. Jego duchowość cysterska, twórczość literacka i zaangażowanie kulturalne świadczą o uniwersalności jego chrześcijańskiej misji i otwierają drogę do dalszych badań związków między Polską a Słowacją.

Jednak nie tylko historia ważnych osobistości i ważnych budowli łączy nasze regiony. To także historie zwykłych ludzi, którzy przez wieki żyli w podobnym rytmie – w duchu wiary chrześcijańskiej, w tradycjach pobożności ludowej, we wspólnym kalendarzu roku liturgicznego. Pielgrzymki na odpusty, wznoszenie świątyń i budowli świeckich, przepisywanie ksiąg, wspólne rzemiosło czy targi – wszystko to stanowiło podstawę wymiany kulturowej, która pozostawiła ślady w języku, obyczajach, śpiewie, stroju i pojmowaniu świata.

Dziś, gdy granice ponownie stały się przejezdne, a współpraca między naszymi narodami nabiera nowego rozpędu, niezwykle ważne jest przypomnienie tych wspólnych korzeni. Projekty takie jak ten nie są tylko dokumentacją przeszłości, ale także wyzwaniem na przyszłość – tak, aby spojrzeć na dziedzictwo przodków w poszukiwaniu inspiracji do wzajemnego zrozumienia, dialogu i duchowej odnowy.

Niech ta książka będzie dowodem na to, że historia łączy nas nie tylko jako sąsiadów, ale także jako współtowarzyszy na drodze wiary, kultury i tradycji. Niech wzmocni świadomość, że nasze wspólne dziedzictwo jest nie tylko piękne, ale i zobowiązujące, że należy je chronić i przekazywać kolejnym pokoleniom.

MONS. FRANTIŠEK TRSTENSKÝ
SPIŠSKÝ DIECÉZNY BISKUP

Úvodné slovo

Ctení priatelia,

Poľsko-slovenské pohraničie je priestorom, kde sa dejiny nedelia, ale prepájajú. Napriek prirodzeným hraniciam, ktoré vymedzujú územie našich krajín, v tomto priestore vznikali po stáročia silné väzby – duchovné, kultúrne aj spoločenské. Táto publikácia je výsledkom spoločného úsilia, ktoré si kladie za cieľ nielen zachytiť, ale aj oživiť pamäť týchto väzieb a poukázať na ich význam pre dnešnú i budúcu generáciu.

Jedným z najvýraznejších symbolov tohto spoločného dedičstva je Spišská Kapitula – duchovné centrum Spiša a zároveň výnimočný priestor, kde sa prelínajú dejiny Cirkvi, architektúry a kultúry. Tento historický areál, zapísaný na zozname svetového dedičstva UNESCO, je viac než len miestom. Je živým svedectvom storočí, počas ktorých tu rástla vzdelanosť, viera i umelecký prejav. Katedrála sv. Martina, sídlo spišských biskupov, kapitula a kňazský seminár tu tvorili a dodnes tvoria jedinečný celok, ktorého vplyv siahal ďaleko za hranice dnešného Slovenska.

V tomto kontexte nemožno obísť osobnosť Jána Ladislava Pyrkeru, cisterciáckeho mnícha, ktorý sa narodil na území Spiša a stal sa jednou z výrazných postáv európskeho duchovného a kultúrneho priestoru 19. storočia. Ako biskup v Jágri a neskôr arcibiskup v Egerne či benátsky patriarcha bol mostom medzi viacerými národmi i regiónmi. V roku 1819 v Spišskej Kapitule založil prvý učiteľský ústav v Uhorsku. Vyučovalo sa tu po latinsky, nemecky a slovensky. Vydal slovenský „pyrkerovský“ katechizmus so slovenskými modlitbami, ktorý sa používal takmer sto rokov. Jeho cisterciácka spiritualita, literárna tvorba a kultúrna angažovanosť svedčia o univerzálnosti kresťanského poslania a otvárajú priestor na ďalšie skúmanie prepojení medzi Poľskom a Slovenskom.

Nie je to však len históriou významných osobností a dôležitých stavieb, čím sa naše regióny spájajú. Sú to aj príbehy bežných ľudí, ktorí po stáročia žili v podobnom rytme – v duchu kresťanskej viery, v tradíciách ľudovej zbožnosti, v spoločnom kalendárnom i cirkevnom roku. Putovanie na odpusty, stavba chrámov, ale aj svetských budov, prepisovanie kníh, spoločné remeslá či trhy – to všetko tvorilo základ kultúrnej výmeny, ktorá zanechala stopy v jazyku, zvykoch, speve, odievaní i v chápaní sveta.

Dnes, keď sa hranice opäť stali priechodnými a spolupráca medzi našimi národmi dostáva nový impulz, je nanajvýš dôležité pripomínať si tieto spoločné korene. Projekty ako tento nie sú len dokumentáciou minulosti, ale aj výzvou do budúcnosti – hľadať v dedičstve predkov inšpiráciu pre vzájomné porozumenie, dialóg a duchovné obnovenie.

Nech je táto kniha dôkazom, že dejiny nás nespájajú len ako susedov, ale aj ako spoluputujúcich na ceste viery, kultúry a tradícií. Nech posilní vedomie toho, že naše spoločné dedičstvo je nie len krásne, ale aj záväzné, aby sme ho zachovali a odovzdali ďalším generáciám.

O. SZYMON WARCIAK
OPAT OPACTWA W SZCZYRZYCU

Duchowość i dziedzictwo szczyrzyckich cystersów

Ziemia Szczyrzycka, położona w sercu Małopolski, od wieków skrywa w sobie niezwykle bogatą historię, w której przeplatają się wątki duchowe, kulturowe i społeczne. Ta malownicza okolica, otoczona pięknem natury i pełna spokoju, była świadkiem przybycia w 1234 roku jednego z najbardziej wpływowych zakonów w dziejach Europy – cystersów.

Rok 2024 stał się dla nas czasem szczególnego świętowania – 790. rocznicy założenia klasztoru w Szczyrzycu – miejsca, które przez wieki było nie tylko oazą duchowości, lecz również centrum kultury, edukacji i rozwoju w Polsce. Zakon cystersów, wierny zasadzie *ora et labora* (módl się i pracuj), przybył do Szczyrzycy w XIII wieku, niosąc ze sobą nie tylko głęboką duchowość, ale również wiedzę i umiejętności rolnicze, rzemieślnicze i organizacyjne. Pomimo licznych historycznych wyzwań, zmieniających się czasów i realiów, klasztor nieprzerwanie trwa od ośmiu już wieków.

Historia opactwa cystersów to fascynująca podróż przez stulecia. To opowieść o ciężkiej pracy, modlitwie i nieustannym dążeniu do Boga. Cystersi szczyrzyccy, trwając w tym miejscu nieprzerwanie od niemal ośmiu wieków, zgromadzili liczne dzieła sztuki oraz stworzyli bogate archiwum, które stanowi zarówno świadectwo przeszłości, jak i drogowskaz dla przyszłych pokoleń – by poznać, chronić i przekazywać dalej to niezwykle dziedzictwo.

Niniejsza publikacja, wydana w nawiązaniu do zeszłorocznego jubileuszu, dzięki funduszom z programu Interreg „Cystersi na pograniczu polsko-słowackim – świadectwo dla przyszłości”, ma na celu ukazanie bogactwa dziejów cystersów w Szczyrzycu. Przedstawia nie tylko przełomowe momenty z historii klasztoru, lecz również rolę, jaką mnisi odegrali w kształtowaniu duchowego i kulturowego krajobrazu regionu. Szczególną uwagę poświęcamy osiągnięciom artystycznym i architektonicznym, które po dziś dzień zachwycają odwiedzających.

Wspominając jubileusz 790-lecia założenia klasztoru w Szczyrzycu, pragniemy wciąż oddawać hołd misji naszych poprzedników – cystersów, których duchowe dziedzictwo pozostaje żywe i aktualne także w naszych czasach. Zachęcamy do wspólnego odkrywania tej niezwyklej historii – historii nie tylko klasztoru i ziemi szczyrzyckiej, lecz także wielu pokoleń ludzi, którzy byli z nią związani.

Niech ta książka stanie się dla Państwa źródłem inspiracji oraz zaproszeniem do głębszego poznania bogatej duchowości i dziedzictwa cystersów. Zanurmy się więc w fascynujący świat cystersów, którzy poprzez swoją wiarę i pracę odcisnęli niezatarte piętno na historii Szczyrzycy, czyniąc z niego miejsce wyjątkowe, pełne duchowego bogactwa i kulturowego dziedzictwa.

O. SZYMON WARCIAK
OPÁT OPÁTSTVA V SZCZYRZYCU

Spiritualita a dedičstvo cisterciánov zo Szczyrzycy

Oblasť Szczyrzycy, ležiaca v srdci Malopolska, už po stáročia ukrýva mimoriadne bohatú históriu, v ktorej sa prelínajú duchovné, kultúrne a spoločenské motívy. Táto malebná oblasť, obklopená krásou prírody a plná pokoja, bola svedkom príchodu jedného z najvplyvnejších rádov v dejinách Európy – cisterciánov – v roku 1234.

Rok 2024 sa pre nás stal časom osobitných osláv – 790. výročia založenia kláštora v Szczyrzyci – miesta, ktoré bolo po stáročia nielen oázou spirituality, ale aj centrom kultúry, vzdelávania a rozvoja v Poľsku. Cisterciánsky rád, verný princípu *ora et labora* (modli sa a pracuj), prišiel do Szczyrzycy v 13. storočí a priniesol so sebou nielen hlbokú spirituálnosť, ale aj poľnohospodárske, remeselné a organizačné znalosti a zručnosti. Napriek mnohým historickým výzvam, meniacim sa časom a realitou, kláštor nepretržite existuje už osem storočí.

História cisterciánskeho opátstva je fascinujúcou cestou cez stáročia. Je to príbeh o tvrdej práci, modlitbe a neustálom úsilí o priblíženie sa k Bohu. Cisterciáni zo Szczyrzycy, ktorí na tomto mieste nepretržite pôsobia už takmer osem storočí, nazhromaždili množstvo umeleckých diel a vytvorili bohatý archív, ktorý je svedectvom histórie a zároveň odkazom pre budúce generácie – aby spoznávali, chránili a odovzdávali ďalej toto mimoriadne dedičstvo.

Táto publikácia, vydaná v nadväznosti na minuloročné výročie, vďaka finančným prostriedkom z programu Interreg „Cisterciáni na poľsko-slovenskom pohraničí – svedectvo pre budúcnosť“, má za cieľ ukázať bohatú históriu cisterciánov v Szczyrzyci. Predstavuje nielen prelomové momenty z histórie kláštora, ale aj úlohu, ktorú mníši zohrali pri formovaní duchovného a kultúrneho krajiny regiónu. Osobitnú pozornosť venujeme umeleckým a architektonickým úspechom, ktoré dodnes nadchýňajú návštevníkov.

Pri spomienke na 790. výročie založenia kláštora v Szczyrzyci chceme naďalej vzdávať hold misii našich predchodcov – cisterciánov, ktorých duchovné dedičstvo zostáva živé a aktuálne aj v dnešnej dobe. Pozývame vás, aby ste spolu s nami objavovali túto neobyčajnú históriu – históriu nielen kláštora a zeme v Szczyrzyci, ale aj mnohých generácií ľudí, ktorí s ňou boli spojení.

Nech sa táto kniha stane pre vás zdrojom inšpirácie a pozvánkou k hlbšiemu spoznávaniu bohatej spirituality a dedičstva cisterciánov. Ponorte sa teda do fascinujúceho sveta cisterciánov, ktorí svojou vierou a prácou zanechali nezmazateľnú stopu v histórii Szczyrzycy a urobili z neho výnimočné miesto plné duchovného bohatstva a kultúrneho dedičstva.

PETER MATIS

Kapituła Spiska – serce duchowego i kulturowego dziedzictwa Spisza

Kapituła Spiska to jeden z najważniejszych zespołów sakralnych i kulturowych na terenie Słowacji. Już od początku XIII wieku pełni rolę centrum chrześcijańskiej wiary, administracji kościelnej, edukacji i kultury. Położona w bezpośrednim sąsiedztwie Zamku Spiskiego stanowi jego historyczne przeciwieństwo. Jej znaczenie daleko przekraczało granice regionu i sięgało aż do tronu węgierskiego. Jako ośrodek życia duchowego, edukacji i wpływów, Kapituła odgrywała kluczową rolę w dziejach Spisza i Słowacji.

Początki Kapituły sięgają roku 1209, kiedy to w dokumentach historycznych po raz pierwszy pojawia się imię prepozyta spiskiego Adolfa. Był to okres panowania króla Andrzeja II, kiedy wzmacniano administrację na północnych granicach Królestwa Węgier. Właśnie tutaj, na wzgórzu naprzeciw Zamku Spiskiego, powstało centrum duchowe, które stopniowo zdobywało rozległe majątki, uprzywilejowaną pozycję i autorytet. W kolejnych dziesięcioleciach uformowano kolegium kanoników, wzniesiono pierwsze kamienne budowle, w tym romański kościół pod wezwaniem św. Marcina z Tours.

W XIII wieku, po niszczycielskim najeździe tatarskim w latach 1241–1242, król Bela IV wspierał odbudowę kraju i życia religijnego. Kapituła Spiska otrzymała donacje, w tym prawa do budowy i gospodarowania. Kościół św. Marcina był stopniowo rozbudowywany, powstał pałac prepozyta i inne obiekty klasztorne. Kapituła szybko stała się silnym oparciem duchowym w regionie i rozwijała swój potencjał liturgiczny i gospodarczy.

W XIV i XV wieku Kapituła osiąga stabilizację i rozkwit. Kolegium kanoników liczyło już 16 członków i posiadało rozległe zaplecze gospodarcze. Powstały nowe kaplice, takie jak Kaplica Bożego Ciała, co świadczy o pogłębianiu eucharystycznej pobożności. W tym okresie Kapituła przyciągała uwagę nie tylko władców węgierskich, ale także możnowładztwa. Palatyn Emeryk Zapolya, ważny polityk i mecenas, został pochowany w nowo zbudowanej gotyckiej kaplicy przy katedrze. Kapituła pełniła zatem również funkcję reprezentacyjną, nie tylko duchową.

Przełom nastąpił w okresie reformacji w XVI wieku, gdy również na Spiszu zaczęły się szerzyć nauki protestanckie. Kapituła zmagala się z konfliktami wewnętrznymi, wiele budynków popadło w ruinę, a liczba duchownych malała. Mimo kryzysu zachowała swoją tożsamość i w XVII wieku, podczas rekatolizacji, znów ożyła. W 1647 roku przybyli jezuici, którzy silnie wpłynęli na życie duchowe i kulturalne. Założyli gimnazjum, odnowili działalność liturgiczną i przyczynili się do ufortyfikowania Kapituły. Powstał zamknięty zespół z murami obronnymi, który zachował się do dziś.

Ważnym kamieniem milowym był rok 1776, kiedy papież Pius VI na prośbę cesarzowej Marii Teresy erygował diecezję spiską. Kościół św. Marcina został podniesiony do rangi katedry, a Kapituła

PETER MATIS

Spišská Kapitula – srdce duchovného a kultúrneho dedičstva Spiša

Spišská Kapitula predstavuje jeden z najvýznamnejších sakrálnych a kultúrnych komplexov na území Slovenska. Už od začiatku 13. storočia pôsobí ako centrum kresťanskej viery, cirkevnej správy, vzdelanosti a kultúry. Nachádza sa v bezprostrednej blízkosti Spišského hradu a tvorí historickú protiváhu tohto kráľovského sídla. Jej význam ďaleko presahoval hranice regiónu a siahla až k uhorskému trónu. Ako stredisko duchovného života, ako aj vzdelanosti a vplyvu, Kapitula zohrávala kľúčovú úlohu v dejinách Spiša a Slovenska.

Začiatky Kapituly siahajú do roku 1209, kedy sa v historických dokumentoch prvýkrát spomína meno spišského prepošta Adolfa. Ide o obdobie vlády kráľa Ondreja II., kedy dochádzalo k upevňovaniu správy na severných hraniciach Uhorska. Práve tu, na víšku oproti Spišskému hradu, vzniká duchovné centrum, ktoré postupne získava rozsiahle majetky, privilegované postavenie a autoritu. V nasledujúcich desaťročiach sa formuje kánonický zbor, budujú sa prvé kamenné stavby, vrátane románskeho kostola zasväteného sv. Martinovi z Tours.

V 13. storočí, po ničivom tatárskom vpáde v rokoch 1241–1242, kráľ Belo IV. podporuje obnovu krajiny aj duchovného života. Spišská Kapitula získava donácie, vrátane práv na výstavbu a hospodárenie. Kostol sv. Martina je postupne rozširovaný, vzniká prepoštský palác a ďalšie kláštorné objekty. Kapitula sa čoskoro stáva pevnou duchovnou oporou v regióne a rozvíja svoj liturgický aj hospodársky potenciál.

V 14. a 15. storočí Kapitula dosahuje stabilitu a rozmach. Kánonický zbor čítal už 16 členov a vlastnil rozsiahle hospodárske zázemie. Vznikajú nové kaplnky, napríklad Kaplnka Božieho Tela, čo dokazuje prehlbenie eucharistickej úcty. V tomto období sa na Kapitolu upína pozornosť aj zo strany uhorských panovníkov a šľachty. Palatín Imrich Zápoľský, významný politik a mecenáš, je pochovaný v novovybudovanej gotickej kaplnke pri katedrále. Kapitula tak plní aj funkciu reprezentatívnu, nielen duchovnú.

Zlom prichádza v období reformácie v 16. storočí, keď sa aj na Spiši začína šíriť protestantské učenie. Kapitula čelí vnútorným sporom, mnohé budovy chátrajú, počet klerikov klesá. Napriek tejto kríze si zachováva svoju identitu a v 17. storočí, počas rekatolizácie, opäť ožíva. V roku 1647 prichádzajú jezuiti, ktorí výrazne ovplyvňujú duchovný a kultúrny život. Zakladajú gymnázium, obnovujú liturgickú činnosť a podieľajú sa na opevnení Kapituly. Vzniká uzavretý areál s obrannými hradbami, ktorý zostáva zachovaný dodnes.

Významný míľnik predstavuje rok 1776, kedy pápež Pius VI. na žiadosť cisárovnej Márie Terézie zriaďuje Spišské biskupstvo. Kostol sv. Martina sa stáva katedrálou a Spišská Kapitula oficiálnym

Kompleks Spišskej Kapitulý na wzgórzu
zwanym Mons Sancti Martini nad miastem
Spišské Podhradie

Komplex Spišskej Kapitulý na vrchu
nazývanom Mons Sancti Martini nad mestom
Spišské Podhradie

Odnowiony barokowy
ogród biskupi

Nocny widok na katedrę
św. Marcina i zamek Spiški

Obnovená barokova
biskupská záhrada

Nočný pohľad na Katedrálu
sv. Martina a Spišský Hrad

Widok na ołtarz
główny św. Marcina
w katedrze
św. Marcina
w Spiskiej Kapitule

Pohľad na hlavný
oltár sv. Martina
v Katedrále
sv. Martina
v Spišskej Kapitule

Spiska oficjalnie stała się siedzibą biskupa. Ten krok podkreślił jej znaczenie nie tylko w regionie, ale także na szczeblu krajowym. Za pierwszego biskupa Karola Salbecka rozpoczęto przebudowę pałacu prepozyta w barokową rezydencję biskupią. Kapituła stała się więc nie tylko ośrodkiem duchowym, ale także administracyjnym diecezji.

W 1815 roku w Spiskiej Kapitule założono seminarium duchowne, a cztery lata później pierwszy instytut nauczycielski w całym Królestwie Węgier. Instytucje te kształciły pokolenia księży i nauczycieli, którzy mieli ogromny wpływ na rozwój kulturowy i społeczny nie tylko Spisza, ale i szerszego regionu. Kapituła stała się miejscem formacji, odnowy religijnej i refleksji społecznej.

Okres komunistyczny po roku 1948 był czasem trudnym. Biskup Ján Vojaššák, który w okresie międzywojennym odnowił seminarium i budowę gmachów szkolnych, został internowany, diecezję zlikwidowano, a majątek kościelny znacjonalizowano. Mimo to Kapituła Spiska pozostała symbolem duchowej wytrwałości. W 1950 roku została ogłoszona miejskim rezerwatem zabytków, a w 1954 roku powstało muzeum diecezjalne, które gromadziło i chroniło sztukę sakralną i zabytki historyczne.

Po 1989 roku rozpoczął się nowy etap dziejów Kapituły. Odbudowano instytucje kościelne, seminarium ponownie otworzyło swoje podwoje, a jako część Katolickiego Uniwersytetu powstał

Relief gotyckieho
oltára Koronácie
Najsvätejšej
Maryi Panny

Relief gotického
oltára Korunovania
Panny Márie

sídlom biskupa. Tento krok zvýraznil jej dôležitosť nielen v rámci regiónu, ale aj na celoštátnej úrovni. Za prvého biskupa Karola Salbecka sa začína prestavba prepoštského paláca na barokovú biskupskú rezidenciu. Z Kapituly sa tak stáva nielen duchovné, ale aj administratívne centrum diecézy.

V roku 1815 vzniká kňazský seminár a o štyri roky neskôr prvý učiteľský ústav v celom Uhorsku. Vzdelávacie inštitúcie pripravovali generácie kňazov a učiteľov, ktorí významne ovplyvnili kultúrny a spoločenský vývoj nielen na Spiši, ale aj v širšom regióne. Kapitula sa stáva miestom formácie, náboženskej obnovy a spoločenskej reflexie.

Komunistické obdobie po roku 1948 predstavovalo ťažké časy. Biskup Ján Vojaššák, ktorý v medzivojnovom období obnovil seminár a výstavbu školských budov, bol internovaný, biskupstvo zrušené a cirkevný majetok znárodnený. Napriek tomu zostala Spišská Kapitula symbolom duchovnej vytrvalosti. V roku 1950 bola vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 1954 vzniklo diecézne múzeum, ktoré zhromažďovalo a chránilo sakrálne umenie a historické pamiatky.

Po roku 1989 sa začína nová etapa dejín Kapituly. Obnovujú sa cirkevné inštitúcie, seminár znovu otvára svoje brány a vzniká Teologický inštitút ako súčasť Katolíckej univerzity. Prebieha rozsiahla rekonštrukcia historických objektov a intenzívna kultúrna činnosť. Roku 2024 bola otvorená

Zielony salon
w Pałacu Biskupim
w Spiskiej Kapitule

Zelený salón
v Biskupskom paláci
v Spišskej Kapitule

Instytut Teologiczny. Trwa kompleksowa renowacja zabytkowych obiektów i intensywna działalność kulturalna. W 2024 roku otwarto nowoczesną ekspozycję Muzeum Diecezjalnego, która prezentuje duchowe, artystyczne i historyczne dziedzictwo diecezji spiskiej i stanowi ważne centrum prezentacji dziedzictwa sakralnego regionu.

Dziś Kapituła Spiska to miejsce żywego życia religijnego, pamięci historycznej i dialogu kulturowego. To miejsce, gdzie przeszłość spotyka się z teraźniejszością – ciche uliczki, starożytne kano nie, majestatyczna katedra i mądre księgi tworzą mozaikę świadczącą o wierności, służbie i wierze. Słowacki Syjon, jak nazywali ją nasi przodkowie, znów jaśnieje jako światło przyszłości.

Sala biskupów
w Pałacu Biskupim
w Spińskiej Kapitule

moderná expozícia Diecézneho múzea, ktorá predstavuje duchovné, umelecké a historické dedičstvo Spišského biskupstva a stáva sa významným centrom prezentácie sakrálneho kultúrneho dedičstva.

Dnes je Spišská Kapitula miestom živého náboženského života, historickej pamäte a kultúrneho dialógu. Je miestom, kde sa stretáva minulosť so súčasnosťou – tiché uličky, starobylé kánonie, majestátny chrám i múdre knihy tvoria mozaiku, ktorá svedčí o vernosti, službe a viere. Slovenský Sion, ako ju nazývali naši predkovia, je dnes opäť svetlom, ktoré žiari do budúcnosti.

Aula biskupov
v Biskupskom paláci
v Spišskej Kapitule

Biblioteka historyczna
w katedrze
św. Marcina,
XVII wiek

Historická knižnica
v Katedrále
sv. Martina,
17. storočie

Fresk Koronacja
Karola Roberta
z Anjou, 1317

Freska Korunovanie
Karola Róberta
z Anjou, 1317

Kaplice
w Spiskim Jeruzalem

Kaplnky Spišského
Jeruzalema

Sivá Brada –
barokowa kaplica
św. Krzyża

Sivá Brada – baroková
Kaplnka sv. Kríža

VLADIMÍR OLEJNÍK

Wyjątkowy człowiek, wyjątkowe życie, wyjątkowe dzieło: arcybiskup Ján Ladislav Pyrker

Mówiąc po słowacku *Ján Krstiteľ Ladislav Pyrker*, po niemiecku *Johann Pircher*, czy nawet po węgiersku *Johann Ladislaus Pyrker von Felső-Eör* lub *felsőőri Pyrker János László*, wciąż mówimy o tym samym człowieku, prałacie Kościoła, biskupie spiskim, arcybiskupie Jáger i patriarsze Wenecji, cystersie, oświeceniowym humaniście, pisarzu, organizatorze i utalentowanym językoznawcy, którego ciekawe życie i niezłomne dążenia mogą być przykładem dla każdego z nas.

Johann Täufer Ladislaus Pircher urodził się 2 listopada 1772 roku w Nagyláng na terenie dzisiejszych Węgier, jako syn zarządcy majątku hrabiego Zichy z Vasonkeő. Pierwotna wieś Nagyláng jest obecnie częścią gminy Soponya w powiecie Fejér. Leży na południe od Szekesfehervar (metropolia Belgrad). W XIX wieku obszar ten nazywano nawet „turecką Szwabią”. Rodzina Pircher otrzymała szlachectwo od cesarza Rudolfa II już w 1582 roku.

Od 1780 roku mały Jan Ladislav uczęszczał do normalnej (tj. założonej zgodnie ze standardami) szkoły w Székesfehérvár. Kontynuował naukę w gimnazjum w Pavlinie, gdzie nauczyciele zaczęli wspierać i rozwijać jego talent. W latach 1787–1789 Ján Ladislav studiował filozofię i prawo w Peczku. Następnie wrócił do rodziców i wyraził chęć pójścia w ślady ojca – chciał zostać żołnierzem. Jego rodzice nie zgodzili się jednak i na prośbę ojca został urzędnikiem Rady Samorządowej w Budzie w 1790 roku.

W Wiedniu spotkał dalekiego krewnego z Pesztu, urzędnika celnego Rafaela, który przed wstąpieniem do służby cywilnej był mnichem cysterskim. Za jego namową Jan Ladislav wstąpił do cystersów. W duchowym powołaniu mógł bardziej poświęcić się swojej pasji – poezji i literaturze. Wybrał klasztor Lilienfeld w Dolnej Austrii. 18 października 1792 roku otrzymał inwestyturę, czyli uroczyste ślubowanie związane ze złożeniem ślubów zakonnych. Jako cysterski nowicjusz od 1793 roku uczęszczał na studia teologiczne w seminarium biskupim w St. Pölten, a pod koniec 1796 roku przyjął święcenia kapłańskie. W tym czasie uzyskał również doktorat z filozofii na Uniwersytecie w Jenie.

W 1798 roku powierzono mu gospodarkę klasztorną, później urząd klasztorny, a w końcu ważny urząd leśny – został leśniczym klasztoru. Podczas inwazji Francuzów w listopadzie 1805 roku, jako ekonom klasztoru, pozostał w klasztorze. Ponadto od 1807 roku był proboszczem w parafii w pobliskim Türnitz. Tam też, w 1809 roku, jako odważny pasterz i duchowny stawiał czoła drugiej inwazji francuskiej i brutalnym ekscesom francuskiego generała La Bruyere. W grudniu 1811 roku w Grazu zmarł opat Jozef Markel. Jan Ladislav Pyrker, ówczesny proboszcz w Türnitz, został wybrany

VLADIMÍR OLEJNÍK

Výnimočný človek, výnimočný život, výnimočné dielo: arcibiskup Ján Ladislav Pyrker

Ak sa povie po slovensky *Ján Krstiteľ Ladislav Pyrker*, po nemecky *Johann Pircher*, alebo dokonca *Johann Ladislaus Pyrker von Felső-Eör*, či po maďarsky *felsőőri Pyrker János László*, stále ide o toho istého človeka, cirkevného preláta, spišského biskupa, jágerského arcibiskupa a benátskeho patriarchu, cistercitu, osvietenského humanistu, spisovateľa, organizátora a nadaného jazykovedca, ktorého zaujímavý život a nezlomné snaženie môžu byť príkladom pre každého z nás.

Johann Täufer Ladislaus Pircher sa narodil 2. novembra 1772 v Nagylángu v dnešnom Maďarsku, ako syn správcu majetkov grófa Zichyho z Vasonkeő. Pôvodná dedinka Nagyláng je dnes súčasťou obce Soponya v župe Fejér. Ležia južne od Székesfehérváru (Stoličného Belehradu). V 19. stor. sa dokonca oblasť nazývala „Turecké Švábsko“. Rodine Pircherovcov bolo už predtým, v r. 1582, cisárom Rudolfom II. udelené šľachtictvo.

Od r. 1780 malý Ján Ladislav navštevoval normálnu (to znamená zriadenú podľa normy) školu v Székesfehérvári. V štúdiu pokračoval na pavlínskom gymnáziu, kde tamojší učitelia začali jeho talent podporovať a rozvíjať. V r. 1787–1789 Ján Ladislav študoval filozofiu a právo v Pátkostolí (Pécs). Následne sa vrátil k svojim rodičom a prejavil vôľu ísť v otcových šľapajach – chcel sa stať vojakom. S tým však rodičia nesúhlasili a na otcovo želanie sa v r. 1790 stal úradníkom Miestodržiteľskej rady v Budíne.

Vo Viedni sa stretol so vzdialeným príbuzným z Pešti, colníkom Raphaelom, ktorý bol pred vstupom do štátnych služieb cisterciánskym mníchom. Na jeho odporúčanie vstúpil Ján Ladislav k cisterciánom. V duchovnom povolaní by sa totiž mohol viac venovať svojej vášni – poézii a literatúre. Vybral si kláštor Lilienfeld v Dolnom Rakúsku. Dňa 18. októbra 1792 bol investovaný, čiže mal slávnostnú obliečku, spojenú so skladaním rehoľných sľubov. Ako cisterciánsky novic navštevoval od r. 1793 teologické štúdiá v biskupskom seminári v St. Pöltene a koncom roku 1796 bol vysvätený za kňaza. V tomto období získal na univerzite v Jene aj doktorát z filozofie.

V roku 1798 dostal na starosť vedenie kláštorného hospodárstva, neskôr kláštornej kancelárie a nakoniec dôležitého lesného úradu – stal sa kláštorným lesmajstrom. Najväčšie bohatstvo kláštora totiž spočívalo práve v rozsiahlych lesoch. Počas francúzskej invázie v novembri 1805 zostal v kláštore ako jeho pokladník. Okrem toho bol od r. 1807 farárom na inkorporovanej fare v neďalekom Tünnitzi. Tam v r. 1809 čelil ako odvážny pastier a duchovný aj druhej francúzskej invázii a brutálnym výstrelkom francúzskeho generála La Bruyéra. V decembri 1811 zomrel v Grazi opát Jozef Markel. Za priora a správcu kláštora bol zvolený vtedajší farár v Tünnitzi Ján Ladislav Pyrker. Na naslednom

przeorem i administratorem klasztoru. Na kolejnym zebraniu konwentu w dniu 8 lipca 1812 roku został wybrany opatem. Podczas jego sześcioletniej kadencji klasztor dotknęły poważne wydarzenia: powódź w 1813 roku i pożar nowych stajni w 1814 roku. Niemniej jednak pod rządami opata Pyrker klasztor rozwijał się i rozkwitał: odnowiono, zreorganizowano i uzupełniono bibliotekę, zbudowano gabinet przyrodniczo-techniczny, stworzono kolekcję obrazów, ustabilizowano bazę ekonomiczną klasztoru itp.

W klasztorze pisał wiersze, które opublikował przed śmiercią w zbiorze *Lieder der Sehnsucht nach den Alpen* (*Pieśni tęsknoty za Alpami*) oraz w utworach epickich *Tunisias* i *Rudolf Habsburg*.

Podczas pobytu medycznego w Bad Gastein, Pyrker otrzymał wiadomość, że cesarz Franciszek I mianował go biskupem diecezji spiskiej 18 sierpnia 1818 roku. 18 kwietnia 1819 roku przyjął święcenia biskupie w katedrze św. Szczepana w Wiedniu z rąk arcybiskupa Antoniego hrabiego Hohenwartsa. 10 maja 1819 roku przez Koszyce dotarł na Spisz. Tutaj odbyła się jego intronizacja w katedrze św. Marcina w Spiskiej Kapitule 12 maja 1819 roku.

2 listopada 1819 roku zainaugurował działalność *Szkoły Przygotowawczej dla Nauczycieli Szkół Wiejskich Diecezji Spiskiej* (*Preparandia ad Magisteria Scholarum ruralium Dioecesis Scepusiensis*). Nauczanie rozpoczęło się 19 listopada 1819 roku. Franciszek I zatwierdził szkołę na mocy intymatium Rady Gubernatora Węgier nr 4256/4258 z dnia 20 lutego 1821 roku. Należy podkreślić, że był to pierwszy tego rodzaju instytut kształcenia nauczycieli na całych Węgrzech.

Na mocy decyzji z 23 maja 1820 roku cesarz mianował Pyrker patriarchą Wenecji. 1 stycznia 1821 roku pożegnał się z diecezją spiską, a także ze swoimi krewnymi. Urząd patriarchy Wenecji sprawował przez kolejne sześć lat. 9 listopada 1826 roku cesarz mianował go arcybiskupem Jäger. Z powodu choroby papieża potwierdzenie ze Stolicy Apostolskiej otrzymał dopiero 11 kwietnia 1827 roku.

Należy także dodać, że arcybiskup Pyrker był członkiem ważnych towarzystw naukowych i literackich, w tym Słowackiego Towarzystwa Naukowego oraz od 1844 roku honorowym członkiem Węgierskiej Akademii Nauk. Był także doradcą cesarskiego i królewskiego majestatu. Za swoje zasługi został odznaczony Orderem Żelaznej Korony I klasy.

Arcybiskup Pyrker zmarł 2 grudnia 1847 roku w Wiedniu. Został pochowany 9 grudnia w Lilienfeld. Wiosną następnego roku jego serce spoczęło w bazylice w Jäger.

Arcybiskup Ján Krstiteľ
Ladislav Pyrker OCist

Arcybiskup Ján Krstiteľ
Ladislav Pyrker OCist

konventuálnom zasadnutí 8. júla 1812 bol zvolený za opáta. Počas jeho šesťročného pôsobenia na tomto poste zasiahli kláštor ďalšie vážne udalosti: povodne v r. 1813, či požiar nových stajní v r. 1814. Napriek tomu za opáta Pyrkeru sa kláštor rozvíjal a prekvalifikoval: bola obnovená, zreorganizovaná a doplnená knižnica, vybudoval sa prírodovedný a technický kabinet, vytvorila sa zbierka obrazov, zaskladizovala sa hospodárska základňa kláštora a podobne.

Písal tu básne, ktoré vydal až pred svojou smrťou v zbierke *Lieder der Sehnsucht nach den Alpen* (*Piesne túžby po Alpách*) a epické diela *Tunisias* a *Rudolf Habsburg*.

Počas liečebného pobytu v Bad Gastein Pyrker dostal správu, že cisár František I. ho 18. augusta 1818 skutočne za biskupa Spišskej diecézy vymenoval. 18. apríla 1819 bol Ján Ladislav Pyrker v Dóme sv. Štefana vo Viedni arcibiskupom Antonom Grófom Hohenwartom ordinovaný za biskupa. 10. mája 1819 konečne došiel cez Košice na Spiš. Tu bol v Katedrále svätého Martina v Spišskej Kapitule 12. mája 1819 intronizovaný.

2. novembra 1819 slávnostne otvoril Preparatoria ad Magisteria Scholarum ruralium Diocesis Scepusiensis (*Prípravovňa učiteľov viďeckych škôl Spišskej diecézy*). Oficiálny názov inštitúcie bol Vyučovanie sa začalo 19. novembra 1819. František I. školu schválil intimátom Uhorskej miestodržiteľskej rady č. 4256/4258 z 20. februára 1821. Treba zdôrazniť, že išlo o prvý ústav na vzdelávanie učiteľov svojho druhu v celom Uhorsku.

Na základe rozhodnutia z 23. mája 1820 ho cisár vymenoval za benátskeho patriarchu. Dňa 1. januára 1821 sa Pyrker rozlúčil so Spišskou diecézou, ako aj so svojimi príbuznými. Úrad benátskeho patriarchu zastával ďalších šesť rokov. 9. novembra 1826 ho cisár menoval za jágerského arcibiskupa. Potvrdenie od Svätej stolice dostal kvôli onemocneniu pápeža až 11. apríla 1827.

Treba tiež dodať, že arcibiskup Pyrker bol členom významných vedeckých a literárnych spoločností, vrátane Slovenskom učenom tovarišstve, a od 1844 čestným členom Uhorskej akadémie vied. Bol tiež radcom cisárskeho a kráľovského majestátu. Za svoje služby bol vyznamenaný Rádom Železnej koruny 1. triedy.

Arcibiskup Pyrker zomrel 2. decembra 1847 vo Viedni. Pochovaný bol 9. decembra v Lilienfelde. Na jar nasledujúceho roka pochovali jeho srdce v bazilike v Jágri.

MARTA WOŹNIAK

Zarys historii szczyrzyckiego klasztoru

Zakon cysterski

Zakon cysterski został założony w 1098 roku przez św. Roberta z Molesme (ur. ok. 1027–1029, zm. 1111), pierwszego opata z Cîteaux we Francji. Do rozkwitu zakonu przyczynili się także opat Stefan Harding oraz św. Bernard z Clairvaux. Uroczysty akt fundacyjny klasztoru ogłoszono w dniu św. Benedykta, 21 marca 1098 roku. Nazwa zakonu pochodzi od słowa *Cistertium* – łacińskiej nazwy Cîteaux. Z zakonem tym związany jest tzw. monastycyzm cysterski – forma życia zakonnego, oparta na Regule św. Benedykta z Nursji. Cystersi dążyli do przywrócenia prostoty ewangelicznej, ascezy i ubóstwa. Założony wówczas zakon, poprzez praktykowanie idei ewangelicznego

Widok kompleksu
cysterskiego,
kartka pocztowa,
ze zbiorów NAC

Pogląd na
cisterciński
komplex, pohľadnica,
zo zbierok NAC

MARTA WOŹNIAK

Stručná história kláštora v Szczyrzycu

Cisterciánsky rád

Cisterciánsky rád založil v roku 1098 sv. Robert z Molesme (nar. cca 1027–1029, zomrel 1111), prvý opát z Cîteaux vo Francúzsku. K rozkvetu rádu prispeli aj opát Stefan Harding a sv. Bernard z Clairvaux. Slávnostný akt založenia kláštora bol vyhlásený na sviatok sv. Benedikta, 21. marca 1098. Názov rádu pochádza zo slova Cistertium – latinského názvu Cîteaux. S týmto rádom je spojený takzvaný cisterciánsky mníšsky život – forma rehoľného života založená na Pravidle sv. Benedikta z Nursie. Cisterciáni sa snažili o obnovenie evanjeliovej jednoduchosti, askézy a chudoby. Rád založený v tom čase prostredníctvom praktizovania idey evanjelickej chudoby dokonale

Ojcowie siedzący
w ławach
w klasztorным
korytarzu, 1937,
ze zbiorów NAC

Bracia sediaci
na ławicach
v kláštorном
chodníku, 1937,
zo zbierok NAC

Uroczystości
w szczyrzyckim
klasztorze, 1937,
ze zbiorów NAC

Slávnosti v kláštore
v Šzczyrzycu, 1937,
zo zbierok NAC

ubóstwa doskonale odpowiadał ówczesnemu duchowi reformy Kościoła. Szlachta, książęta, a nawet władcy, sami zabiegali o tworzenie klasztorów cysterskich na swych terenach. Pod koniec XIII stulecia cystersi mieli już ok. 2000 opactw w całej Europie.

W Polsce cystersi pojawili się w pierwszej połowie XII wieku. Pierwsze opactwa zostały założone w Jędrzejowie (ufundowany w 1140 roku) oraz w Łeknie (1153). Wkrótce cystersi osiedli także w Łądzie nad Wartą, Lubiążu, Kołbaczu, Sulejowie, Wąchocku, Koprzywnicy i w Oliwie. W 1202 roku w Trzebnicy założono pierwszy w Polsce klasztor żeński. W XIII wieku powstały jeszcze klasztory w Mogile, Kamieńcu Żąbkowickim, Henrykowie, Szpetalu, Obrze, Bledzewie, Ludźmierzu, Szczyrzycu, Paradyżu, Koronowie, Rudach, Pelplinie, Przemęcie, Bierzwniku oraz w Krzeszowie. W XIV wieku natomiast cystersi osiedli w Jemielnicy i Cieplicach Śląskich, a w XVII wieku w Bardzie Śląskim.

Obecnie funkcjonują opactwa w Jędrzejowie (archiopactwo), w Krakowie-Mogile, w Szczyrzycu, Wąchocku oraz przeoraty, m.in. w Henrykowie, Gdańsku-Oliwie, w Krakowie na osiedlu Szklane Domy, w Sulejowie.

Opactwo cystersów w Szczyrzycu

Za datę powstania klasztoru przyjmuje się rok 1234, jednakże nie zachował się dokument fundacyjny. W roku tym wystawiony został m.in. dokument wydany przez biskupa krakowskiego Wiśława, w którym udzielił on zgody Teodorowi na ufundowanie klasztoru i wybudowanie kościoła w Ludźmierzu.

zodpovedal vtedajšiemu duchu reformy Cirkvi. Šľachta, kniežatá a dokonca aj panovníci sami usilovali o založenie cisterciánskych kláštorov na svojich územiach. Na konci 13. storočia mali cisterciáni už asi 2000 opátstiev v celej Európe.

V Poľsku sa cisterciáni objavili v prvej polovici 12. storočia. Prvé opátstva boli založené v Jędrzejowie (založené v roku 1140) a v Łeknie (1153). Čoskoro sa cisterciáni usadili aj v Łądzie nad Wartou, Lubiąžu, Kołbaczu, Sulejowie, Wąchocku, Koprzywnicy a v Oliwie. V roku 1202 bol v Trzebnici založený prvý ženský kláštor v Poľsku. V 13. storočí vznikli ďalšie kláštory v Mogile, Kamieńcu Ząbkowickom, Henrykove, Szpetale, Obrze, Bledzewie, Ludźmierzu, Szczyrzycu, Paradyżu, Koronowe, Rudach, Pelpline, Przemęcie, Bierzwniku a Krzeszowe. V 14. storočí sa cisterciáni usadili v Jemielnici a Cieplicach Śląskich a v 17. storočí v Bardze Śląskej.

V súčasnosti fungujú opátstva v Jędrzejowie (archiopátstvo), v Krakove-Mogile, v Szczyrzycu, Wąchocku a prioráty m.j. v Henrykowie, Gdańsku-Oliwie, v Krakove v sídlisku Szklane Domy a v Sulejowe.

Cisterciánsky kláštor v Szczyrzycu

Za rok založenia kláštora sa považuje rok 1234, avšak zakladajúci dokument sa nezachoval. V tomto roku bol vydaný okrem iného dokument krakovského biskupa Wysława, v ktorom dal Teodorovi súhlas na založenie kláštora a výstavbu kostola v Ludźmierzu. Pre potreby zakladaného cisterciánskeho kláštora Teodor okolo roku 1234 kúpil od svojich bratrancov – Jána a Andreja – dedinu Szczyrzyc.

Koronacja obrazu
Matki Boskiej
Szczyrzyckiej, 1939,
ze zbiorów NAC

Korunovácia obrazu
Matky Božej
zo Szczyrzyca, 1939,
zo zbierok NAC

O. Teodor Magiera –
opat klasztoru
oo. Cystersów
w Szczyrzycu,
ze zbiorów NAC

O. Teodor Magiera –
opát kláštoru
cisterciánov
v Szczyrzycu,
zo zbierok NAC

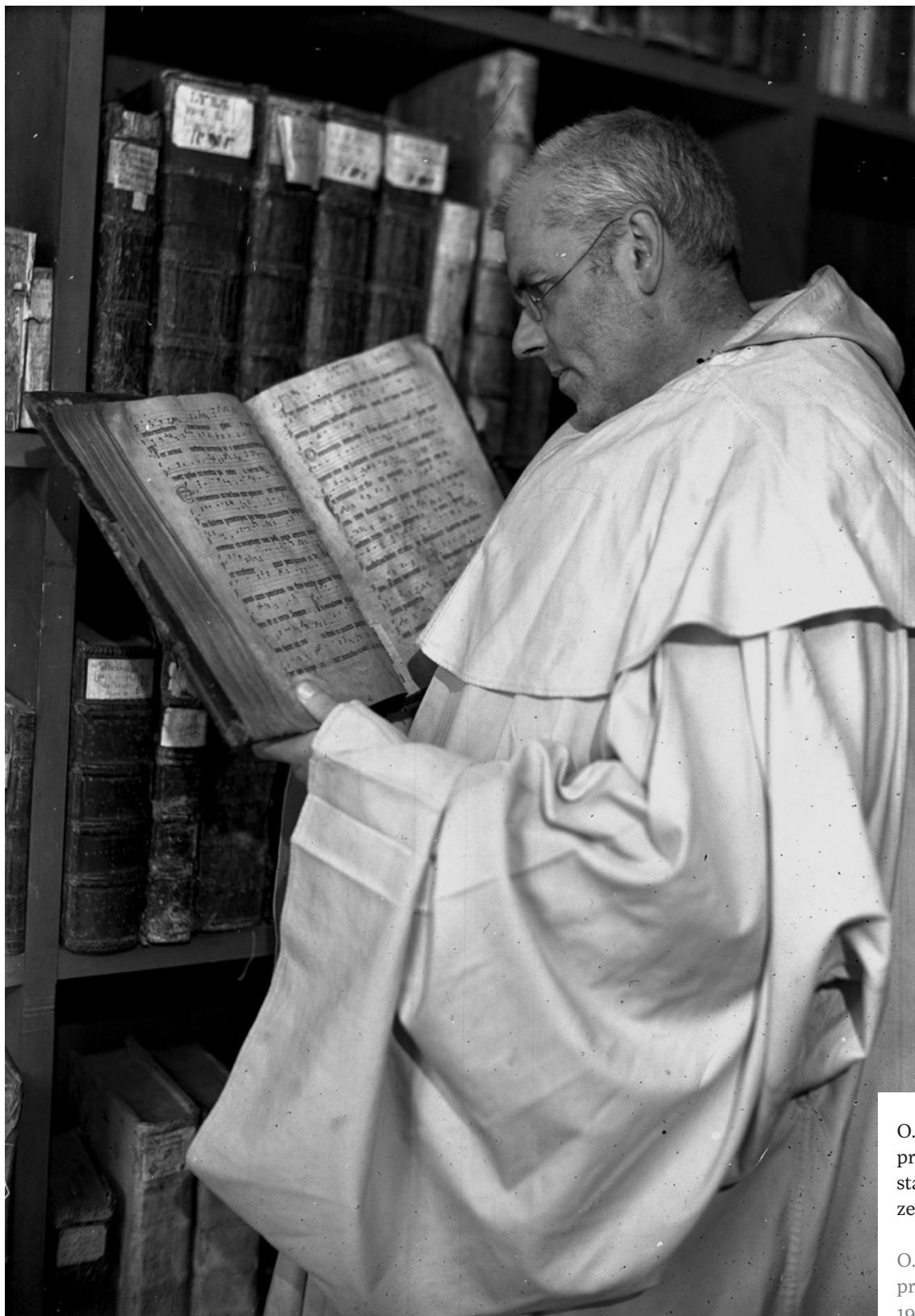
Przeor klasztoru,
o. Stano, w kościele
klasztornym, 1937,
ze zbiorów NAC

Prior kláštoru,
o. Stano, v kláštornom
kostole, 1937,
zo zbierok NAC

Reklama
„Ilustrowanego
Kuriera Codziennego”
i dodatku
„Na szerokim świecie”
na nalewaku do piwa,
1932, ze zbiorów NAC

Reklama
„Ilustrowanego
Kuriera Codziennego”
a priložy
„Na szerokim świecie”
na výčapnom
zariadení na pivo,
1932, zo zbierok NAC

O. Stefan Pałamar
przeglądający
starodruki, 1937,
ze zbiorów NAC

O. Stefan Pałamar
prezerujący staré tlače,
1937, zo zbierok NAC

Uroczystość ślubna
w klasztorze
w Szczyrzycu,
ze zbiorów opactwa
w Szczyrzycu

Svadba v kláštore
v Ščírzyci, zo zbierok
opátstva v Ščírzyci

Pieczęć z 1608 roku,
ze zbiorów opactwa
w Szczyrzycu

Pečat z roku 1608,
zo zbierok opátstva
v Ščírzyci

Oltarz boczny
w kościele NMP
Wniebowziętej
i św. Stanisława BM,
ze zbiorów opactwa
w Szczyrzycu

Bočný oltár v kostole
Nanebovzatia Panny
Márie a sv. Štefana
BM, zo zbierok
opátstva v Ščírzyci

Dedina Szczyrzyc leží v údolí Stradomka na úpätí hory Cietnia (829 m n. m.) v obci Jodłownik v Malopolskom vojvodstve. Najstaršie stopy osídlenia sú spojené s hradiskom na neďalekom vrchu Grodzisko (618 m n. m.), ktoré existovalo už v období lužickej kultúry a keltského osídlenia v rokoch 1200–400 pred n. l. Pozostatky hradiska možno obdivovať dodnes. Ďalšie fázy osídľovania sú spojené s raným stredovekom, keď tu fungoval hrad brániaci južné hranice Malopolského vojvodstva.

Prvým sídlom kláštora bol Ludźmierz. O usídlenie mníchov sa postaral krakovský vojvoda Teodor z rodu Gryfitovcov, ktorý patril k jednému z najmocnejších rodov Malopolska a preslávil sa zakladaním kláštorov. Po získaní potrebných privilégii od Henricha Brodatého, ako aj biskupského súhlasu na výstavbu kostola Panny Márie, priviedol cisterciánov (najskôr z Jędrzejowa) do ešte neobývaných majetkov. Okolo roku 1235 Tecelin spolu s 12 mníchmi prišiel z Jędrzejowa do Ludźmierza. Bezpečnejšia poloha Szczyrzyca v porovnaní s Ludźmierzom bola pravdepodobne jedným z viacerých dôvodov, ktoré rozhodli o rýchlom presťahovaní rádu tam, čo sa stalo v rokoch 1238–1242. O to viac, že počas tatarského nájazdu, ktorý sa odohral v roku 1241, bol kláštor v Ludźmierzu zničený.

Pôvodný kostol aj kláštorné budovy boli pravdepodobne drevené. Najstaršia zachovaná zmienka o chráme v Szczyrzycu, nazývanom Hora sv. Jána, pochádza z roku 1238.

V roku 1243 sa v prameňoch po prvýkrát spomína: *monasterio de Cyrich*. Toto formulácia bola obsiahnutá v dokumente krakovského a sandomierskeho kniežaťa Boleslava Hanbivého, potvrdzujúcom vlastníctvo kláštora v Szczyrzycu k obci Mogilany a jej predaj.

21. júna 1251 vydal Boleslav Hanblivý dokument, v ktorom oslobodil poddaných kláštora od dopravy, strážcov, poradného, trhového vedenia, prenasledovania a mestských súdov. V roku 1251 Bolesław Wstydlivy potvrdil privilégium z roku 1234 týkajúce sa zakladania dedín na Podhalí. Za týmito privilégiami nasledovali ďalšie a cisterciáni sa natrvalo usadili nad Stradomkou. V roku 1259 bol kláštor vyplienený Tatármi počas druhého vpádu do Poľska.

Kościół klasztorny
w Szczyrzycu,
widok ogólny

Kláštorný kostol
v Szczyrzycu,
celkový pohľad

Wizytacja kanoniczna
opactwa – marzec 2025,
ze zbiorów opactwa
w Szczyrzycu

V roku 1308 udelil knieža Władysław Łokietek v Krakove kláštoru privilégium zakladať dediny podľa magdeburského práva. Osadníci kláštoru mali podliehať súdnej moci mníchov alebo nimi ustanovených starostov. Tento privilégiový status bol vďaka opátovi Dionizovi potvrdený pápežom Jánom XXII. V protekčnej bule pre kláštor v Szczyrzycu. Dokument bol vystavený v pápežskej kúrii v Avignone 12. júna 1329.

Pápež potvrdil všetky predchádzajúce výsady udelené cisterciánom zo Szczyrzycu, ktoré im udelili jeho predchodcovia na Svätej stolici, ako aj králi, kniežatá a mocní svetskí vládcovia. Možnosť, ktorú kláštor získal na zakladanie dedín podľa magdeburského práva na kláštorných majetkoch, prispela k sociálno-ekonomickému rozvoju kláštorného panstva v 14. a 15. storočí. Za vlády kráľa Kazimíra Veľkého majetky kláštoru v Szczyrzycu zahŕňali už 33 dedín a mestečko Nowy Targ.

Stavba súčasného kláštorného kostola začala pravdepodobne v druhej polovici 14. storočia a bola dokončená na začiatku 15. storočia. Vtedy bola postavená budova v tvare latinského kríža s priamym uhľom medzi loďou a transeptom.

Kanonická vizitácia
opátstva – marec
2025, zo zbierok
opátstva v Szczyrzycu

Opactwo
w Szczyrzycu,
widok z lotu ptaka

Opátstvo
v Szczyrzycu,
pohľad z vtácej
perspektívy

Na potrzeby fundowanego klasztoru cystersów, Teodor około 1234 roku zakupił od stryjecznych braci – Jana i Andrzeja – wieś Szczyrzyc.

Wieś Szczyrzyc leży w dolinie Stradomki u podnóża Cietnia (829 m n.p.m.) w gminie Jodłownik, w województwie małopolskim. Najstarsze ślady osadnictwa związane są z grodem na pobliskiej górze Grodzisko (618 m n.p.m.), który istniał już w okresie kultury łużyckiej i osadnictwa celtyckiego 1200–400 roku p.n.e. Pozostałości grodu można podziwiać do dziś. Następne fazy osadnicze związane są z wczesnym średniowieczem, kiedy funkcjonował tu gród broniący południowych rubieży Małopolski.

Pierwszą siedzibą klasztoru był Ludźmierz. Działania związane z osadzeniem tam mnichów podjął wojewoda krakowski Teodor z rodu Gryfitów – należący do jednego z najpotężniejszych rodów małopolskich i wsławionej poprzez fundację klasztorów. Uzyskawszy od Henryka Brodatego potrzebne przywileje, jak również zgodę biskupią na budowę kościoła pw. Matki Bożej, sprowadził cystersów (najpewniej z Jędrzejowa) do bezludnych jeszcze posiadłości. Około roku 1235 Tecelin, wraz z 12 mnichami, przybył z Jędrzejowa do Ludźmierza. Bardziej bezpieczniejsze położenie Szczyrzycy w stosunku do Ludźmierza było zapewne jednym z kilku powodów, które zadecydowały o szybkim

V dňoch 13.–18. augusta 1597 navštívil kláštor za opáta Joachima I. Cieniawského kardinál Jerzy Radziwiłł. Je to dôležitý dátum, pretože z tohto roku pochádzajú prvé historicky potvrdené informácie o existencii knižnice v kláštore v Szczyrzycu.

V roku 1612 sa opát Stanisław Drohojewski podujal na stavbu nového kláštora a prestavbu kostola Nanebovzatia Panny Márie. Toto dielo pokračoval opát Remigiusz Łukowski. Prestavba kostola bola dokončená v roku 1642 a kláštora v roku 1644, už za čias opáta Joachima II. Mstowského. Pôvodná gotická výzdoba interiéru kostola bola vtedy takmer úplne odstránená. Nový kostol Nanebovzatia Panny Márie a sv. Stanislava biskupa-mučeníka vysvätil v roku 1642 biskup Tomasz Oborski.

Vzhľadom na svoju polohu sa kláštor v Szczyrzycu počas uplynulých siedmich storočí vyhol historickým búrkam, hoci jeho majetok utrpel škody počas švédskej invázie, keď bol zničený prechodom vojsk a vyplienením kláštorných statkov. Za vlády opáta Mikołaja Romiszowskiego sa kláštor stal dejiskom bojov o trón medzi Augustom II. Sasom a Stanisławom Leszczyńskim. V nasledujúcich rokoch boli majetky kláštora zničené švédskymi aj ruskými vojskami. Kláštor sa napriek obrovskému úsiliu opáta Mikuláša Romiszowského a podpore priora Benedikta Kmitu dostal do biedy a chudoby. O dve storočia neskôr, v 20. storočí, opát Teodor Magiera výstižne charakterizoval toto smutné

Opactwo
w Szczyrzycu,
widok ogólny

Opátstvo
v Szczyrzycu,
celkový pohľad

Opactwo
w Szczyrzycu,
widok od strony
ogrodu

Opátstvo
v Szczyrzycu,
pohľad zo strany
záhrady

przeniesieniu tam konwentu, co miało miejsce w latach 1238–1242. Tym bardziej, że podczas najazdu tatarskiego, jaki miał miejsce w 1241 roku, klasztor w Ludźmierzu został zniszczony.

Pierwotny kościół jak i zabudowania klasztorne były zapewne drewniane. Najstarsza zachowana wzmianka na temat świątyni w Szczyrzycu pochodzi z 1238 roku.

W 1243 roku źródła po raz pierwszy mówią: *monasterio de Cyrich*. Sformułowanie to zawarte zostało w dokumencie księcia krakowskiego i sandomierskiego Bolesława Wstydliviego, potwierdzającym prawo własności klasztoru w Szczyrzycu do wsi Mogilany i jej sprzedaż.

21 czerwca 1251 roku Bolesław Wstydlivy wydał dokument, w którym uwolnił poddanych klasztoru od przewozu, stróży, poradnego, targowego przewodu, pogoni, sądów grodzkich. W roku 1251 Bolesław Wstydlivy potwierdził przywilej z 1234 roku dotyczący zakładania wsi na Podhalu. Za tymi przywilejami poszły następne, a cystersi na trwale ulokowali się nad Stradomką. W 1259 roku klasztor został ograbiony przez Tatarów podczas II najazdu na Polskę.

W 1308 roku w Krakowie książę Władysław Łokietek udzielił klasztorowi przywileju zakładania wsi na prawie magdeburskim. Osadnicy klasztorni mieli podlegać władzy sądowniczej zakonników lub ustanowionych przez nich sołtysów. Przywilej ten dzięki opatowi Dionizemu został potwierdzony przez papieża Jana XXII w bulli protekcyjnej dla klasztoru szczyrzyckiego. Dokument został wystawiony w kurii papieskiej w Awinionie 12 czerwca 1329 roku Papież potwierdził wszystkie wcześniejsze przywileje udzielone cystersom szczyrzyckim, zarówno przez swoich poprzedników na Stolicy Świętej, jak i królów, książąt oraz możnych świeckich. Możliwość, jaką otrzymał klasztor na zakładanie wsi na prawie magdeburskim w dobrach klasztornych, przyczyniła się do rozwoju społeczno-gospodarczego dominium klasztornego w XIV i XV wieku. Za panowania króla Kazimierza Wielkiego dobra klasztoru szczyrzyckiego obejmowały już 33 wsie i miasteczko Nowy Targ.

Ogród
przy klasztorze

Záhrada
pri kláštore

Budowa obecnego kościoła klasztornego rozpoczęła się prawdopodobnie w II poł. XIV wieku i zakończyła na początku XV wieku. Wzniesiono wówczas budowlę o rzucie w formie krzyża łacińskiego, z przecinającymi się pod kątem prostym nawą i transeptem.

obdobie pre kláštor: [...] *Sub eo Sueci omnia fere vastarund et diri puerunt* (za ním Švédi takmer všetko zničili a zdevastovali). Bolo to tiež veľmi nepokojné obdobie, keď vypuklo množstvo roľníckych povstaní na kláštorných majetkoch v oblasti Nowy Targ.

V roku 1765, na konci vlády opáta Floriana Gotartowského, došlo k veľkému požiaru, ktorý zničil značnú časť kláštora a kostola. Požiar prežili múry a klenby kostola, veľký oltár a chrámové organy (malý organ bol vynesенý pred kostol). Obnovu a všetky opravy spôsobené živlom ohňa prevzal ďalší opát zo Szczyrzyca, Romuald Jabłonowski.

Figura Matki Boskiej przed klasztorom

Socha Panny Márie pred kláštorom

Z roku 1780 pochádza prvá zachovaná zmienka o fungovaní školy pri kláštore. Ako učiteľ školy je uvádzaný Antoni Dąbrowski. Od roku 1784 cisterciáni prevádzkovali trojstupňovú školu, ktorú financovali výlučne z vlastných prostriedkov. Ako prefekt tejto školy je v roku 1785 uvedený szczyrzycský mních – o. Jan Kajetan Bańkowski. Necelých sto rokov neskôr, na konci roku 1873, cisterciáni dostali povolenie na prevádzkovanie štvorstupňovej školy.

Na konci 18. storočia sa kláštor v Szczyrzycu v dôsledku zmien hraníc spôsobených rozdelením Poľsko-litovského spoločenstva ocitol v rakúskej okupácii. Politika okupačných mocností v rokoch 1780–1784 smerovala k zrušeniu všetkých kontemplatívnych rádov, s výnimkou tých, ktoré prevádzkovali školy alebo sa venovali charitatívnej činnosti (nemocnice, útulky). Jedným z mála kláštorov, ktorý unikol zrušeniu, bol kláštor cisterciánov v Szczyrzycu. Okupant sa z dôvodu spoločenskej užitočnosti (vedenie školy a farnosti) rozhodol kláštor ponechať, avšak degradoval ho na priorát. V roku 1794 zomrel opát Onufry Grzymisławski a rakúske úrady nedovolili zvolenie nového opáta. Kláštor bol odovzdaný pod jurisdikciu opáta z Jędrzejowa.

Prvá polovica 19. storočia bola pre mníchov neustálym bojom s ťažkosťami zo strany rakúskych úradov: odobratím zvyšných polí a lesov, odvezením knižnice, zákazom prijímania uchádzačov do noviciátu. Robilo sa všetko, aby mníši boli prinútení opustiť kláštor. Kláštor nakoniec nezanikol, pretože mníši boli potrební na vedenie škôl a pastoračiu v Szczyrzyci, Górze św. Jana a Jodłowniku. Majetky v Szczyrzyci boli vymenené za solné bane v Kałuszu. V roku 1843 tu boli usadení českí mníši a o päť rokov neskôr, v roku 1848, sa vrátili poľskí cisterciáni. Prior kláštora v Szczyrzycu Aleksander Antoni Czopek spolu s konventom uzavreli 3. marca 1865 zmluvu s grófkou Dzieduszyckou o kúpe štyřzryckých majetkov spolu s príslušenstvom.

4. júla 1918 vydal Apoštolský stolicu dekrét *Ex audientiae*, uverejnený v *Acta Apostolicae Sedis* 6. júla 1918 vo forme buly pápeža Benedikta XV. – *Constans sane*, na základe ktorej sa kláštor v Szczyrzyci po 125 rokoch fungovania ako priorát opäť stal opátstvom. Prvým opátom v nezávislej Poľsku sa stal Teodor Magiera, ktorý odkúpil väčšinu kláštorných majetkov.

V auguste 1939 krakovský metropolita, arcibiskup Adam Stefan Sapieha vykonal korunovačný obrad milosrdného obrazu Matky Božej s Dieťaťom, známeho ako Matka Božia zo Szczyrzycy. Predpokladá sa, že obraz bol namalovaný okolo prvej polovice 16. storočia neznámym autorom patriacim k talianskej škole. Nie je známe, kedy bol umiestnený v kláštornej chráme. Isté je, že sa tam nachádzal v roku 1642 a bol slávnostne vysvätený spolu s celým chrámom 5. mája 1642. Najpravdepodobnejšie sa dostal do Szczyrzycy na začiatku 17. storočia spolu s príchodom opáta Stanisława Drohojowského v roku 1607, ktorý študoval v Taliansku. V roku 1705 Švédi ukradli strieborné šaty z obrazu Márie. Mníši však skryli koruny a žezlá z obrazu a dali vyrobiť nové šaty. K ďalšej krádeži došlo v roku 1794, keď rakúske úrady zabavili do štátnej pokladnice všetky cenné predmety, vrátane strieborných a zlatých šiat, korún a votívnych darov. 19. augusta 1984, pri 750. výročí existencie szczyrzycského opátstva, obraz dostal zlaté pápežské koruny, financované opátom Hubertom Kostrzańskim, vysvätené v roku 1983 pápežom Jánom Pavlom II. počas jeho druhej púte do Poľska na Jasnej Góre a udelené pápežským právom 19. augusta 1984 primasom Józefom Glempom.

Počas druhej svetovej vojny cisterciáni v Szczyrzycu tajne vyučovali a múry opátstva poskytovali útočisko ľuďom prenasledovaným okupačnými orgánmi. Už na jeseň 1939 začali cisterciáni v Szczyrzycu tajné vyučovanie, pričom viedli kurzy na úrovni základnej a strednej školy. Okrem toho sa aktívne zapájali do vlasteneckej činnosti, úzko spolupracovali s Domovou armádou a poskytovali útočisko v kláštore početným partizánom, ktorí sa v tej oblasti nachádzali. Za túto činnosť bolo opátstvo v roku 1990 ocenené Strieborným krížom Vojenského rádu *Virtuti Militari*. Do tragických udalostí

Wnętrze kościoła klasztornego w Szczyrzycu, widok ogólny

Interiér kláštorného kostola v Szczyrzycu, celkový pohľad

Organy w kościele
klasztornym
w Szczyrzycu,
widok ogólny

Organy
v kláštorom
kostole v Szczyrzycu,
celkový pohľad

W dniach 13–18 sierpnia 1597 roku za opata Joachima I Cieniawskiego klasztor wizytował kard. Jerzy Radziwiłł. Jest to ważna data ze względu na fakt, iż z tego roku pochodzą pierwsze historycznie potwierdzone informacje o istnieniu księgozbioru w klasztorze szczyrzyckim.

W 1612 roku opat Stanisław Drohojewski podjął się dzieła zbudowania nowego klasztoru i przebudowy kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Dzieło to kontynuował opat Remigiusz Łukowski. Przebudowę kościoła ukończono w roku 1642, a klasztoru w 1644 roku już za czasów opata Joachima II Mstowskiego. Dawny gotycki wystrój wnętrza kościoła został wówczas prawie całkowicie usunięty. Konsekracji nowego kościoła pw. Wniebowzięcia Matki Bożej i św. Stanisława Biskupa-Męczennika dokonał w 1642 roku biskup Tomasz Oborski.

Z uwagi na swoje położenie w ciągu minionych siedmiu wieków omijały klasztor szczyrzycki burze dziejowe, choć jego dobra ucierpiały podczas potopu szwedzkiego zniszczone przez przemarsze wojsk i złupienie folwarków klasztornych. Z kolei w czasach rządów opata Mikołaja Romiszowskiego klasztor stał się widownią walk o tron pomiędzy Augustem II Sasem a Stanisławem Leszczyńskim. W kolejnych latach dobra klasztorne były niszczone przez wojska szwedzkie jak i rosyjskie. Klasztor, mimo ogromnego wysiłku opata Mikołaja Romiszowskiego i wspierającego go przeora Benedykta Kmitę pogrążał się w nędzy i ubóstwie. Dwa wieki później, żyjący w XX wieku, opat Teodor Magiera dosadnie scharakteryzował ten smutny czas dla klasztoru: [...] *Sub eo Sueci omnia fere vastarunt et diri puerunt (za niego Szwedzi prawie wszystko spustoszyli i zrujnowali)*. Był to również bardzo niespokojny czas wzniecanych licznie rebelii chłopskich w dobrach klasztornych na Nowotarszczyźnie.

W 1765 roku, pod koniec rządów opata Floriana Gotartowskiego, doszło do wielkiego pożaru, który zniszczył znaczną część klasztoru i kościoła. Pożogę przetrwały mury i sklepienia kościoła, wielki ołtarz oraz organy kościelne (małe wyniesiono przed kościół). Odbudowy i wszelkich napraw spowodowanych żywiołem ognia podjął się kolejny opat szczyrzycki, Romuald Jabłonowski.

Z 1780 roku pochodzi pierwsza zachowana wzmianka źródłowa o funkcjonowaniu szkoły przy klasztorze. Jako nauczyciel szkoły podawany jest Antoni Dąbrowski. Od 1784 roku cystersi prowadzili natomiast szkołę trzyklasową, utrzymywaną wyłącznie z własnych środków. Jako prefekt tej szkoły w 1785 roku wymieniany jest zakonnik szczyrzycki – o. Jan Kajetan Bańkowski. Niecałe sto lat później, pod koniec 1873 roku, cystersi otrzymali zgodę na szkołę czteroklasową.

Pod koniec XVIII wieku klasztor szczyrzycki, w wyniku zmian granic spowodowanych rozbiorami Rzeczypospolitej, znalazł się w zaborze austriackim. Polityka władz zaborczych prowadzona w latach 1780–1784 zmierzała do zlikwidowania (skasowania) wszystkich zakonów kontemplacyjnych, z wyłączeniem tych, które prowadziły szkoły lub zajmowały się działalnością charytatywną (szpitale, ochronki). Jednym z nielicznych klasztorów, który uniknął likwidacji był klasztor cystersów w Szczyrzycu. Zaborca z racji społecznej użyteczności (prowadzenie szkoły i parafii) podjął decyzję o pozostawieniu klasztoru, jednakże zdegradował go do rangi przeoratu. W 1794 roku zmarł opat Onufry Grzymisławski, a władze austriackie nie dopuściły do wyboru nowego. Klasztor został oddany pod jurysdykcję opata jędrzejowskiego.

Pierwsza połowa XIX wieku to ustawiczne borykanie się mnichów z trudnościami mnożonymi ze strony władz austriackich: odebraniem resztki pól i lasów, wywiezieniem biblioteki, zakazem przyjmowania chętnych do nowicjatu. Robiono wszystko, by zmusić mnichów do opuszczenia klasztoru. Ostatecznie klasztor nie upadł, gdyż zakonnicy byli potrzebni do prowadzenia szkół i duszpasterstwa w Szczyrzycu, Górze św. Jana i Jodłowniku. Dobra szczyrzyckie zostały wymienione za saliny w Kałuszu. W 1843 roku osadzono tu zakonników czeskich, a pięć lat później w 1848 roku powrócili cystersi polscy. Przeor klasztoru szczyrzyckiego Aleksander Antoni Czopek wraz z konwentem

Ołtarz boczny
w kościele klasztorным
w Szczyrzycu,
widok ogólny

Bočný oltár
v kláštornom kostole
v Szczyrzycu,
celkový pohľad

zawarł 3 marca 1865 roku kontrakt z hrabiną Dzieduszycką dotyczący kupna przez klasztor dóbr szczyrzyckich wraz z przyległościami.

Dnia 4 lipca 1918 roku Stolica Apostolska wydała dekret *Ex audientiae*, ogłoszony w *Acta Apostolicae Sedis* dnia 6 lipca 1918 roku w postaci bulli papieża Benedykta XV – *Constans sane*, na mocy której klasztor w Szczyrzycu po 125 latach funkcjonowania jako przeorat na nowo stawał się opactwem. Pierwszym opatem w niepodległej Polsce został Teodor Magiera, który odkupił większość dóbr klasztornych.

W sierpniu 1939 roku metropolita krakowski, arcybiskup Adam Stefan Sapieha dokonał ceremonii koronacji łaskami słynącego obrazu Matki Bożej z Dzieciątkiem, zwanego Matką Boską Szczyrzycką. Przyjmuje się, że obraz został namalowany około 1. połowy XVI wieku, przez nieznanego autora należącego do szkoły włoskiej. Nie jest wiadomym, kiedy został umieszczony w klasztornej świątyni. Na pewno znajdował się w niej w 1642 roku i był uroczystie konsekrowany wraz z całą świątynią 5 maja 1642 roku. Najprawdopodobniej trafił do Szczyrzycy na początku XVII wieku wraz z przybyciem tam opata Stanisława Drohojowskiego w 1607 roku, który studiował we Włoszech. W 1705 roku srebrna sukienka z wizerunku Maryi została skradziona przez Szwedów. Zakonnicy ukryli natomiast korony i berła z obrazu i zlecili wykonanie nowej sukienki. Ponowna kradzież nastąpiła, gdy w 1794 roku władze austriackie przejęły na skarb państwa wszelkie przedmioty wartościowe, w tym srebrno-złotą sukienkę, korony oraz wota. 19 sierpnia 1984 roku, w 750. rocznicę istnienia opactwa szczyrzyckiego, obraz otrzymał złote papieskie korony, ufundowane przez opata Huberta Kostrzańskiego, poświęcone w 1983 roku przez papieża Jana Pawła II – podczas drugiej pielgrzymki do Polski – na Jasnej Górze i nałożone na prawie papieskim 19 sierpnia 1984 roku przez prymasa Józefa Glempa.

W latach II wojny światowej cystersi prowadzili w Szczyrzycu tajne nauczanie, a mury opactwa stanowiły schronienie dla osób ściganych przez władze okupacyjne. Już jesienią 1939 roku, cystersi zapoczątkowali na terenie Szczyrzycy akcję tajnego nauczania, prowadząc kursy w zakresie szkoły podstawowej i średniej. Ponadto aktywnie włączyli się w działalność patriotyczną ściśle współpracując z Armią Krajową, udzielając schronienia w klasztorze licznie obecnym na tamtym terenie partyzantom. Za tę działalność, opactwo zostało odznaczone w 1990 roku Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego *Virtuti Militari*. W bieg tragicznych wydarzeń II wojny wpisał się odwagą późniejszy opat klasztoru, o. Hubert Kostrzański, który od początku wojny był zaangażowany w działalność konspiracyjną, zaś w 1943 roku został mianowany kapelanem Armii Krajowej w Inspektoracie Nowy Sącz „Podhale”.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że w 1942 roku w klasztorze przebywał Grzegorz Tyszkiewicz, pseudonim Bernard Grzeszczak. To urodzony w 1913 roku malarz związany z wielkopolskim środowiskiem artystycznym. Ukończył Akademię Sztuk Pięknych w Poznaniu (jeszcze przed II wojną światową), następnie wysiedlony z rodzinnych stron zamieszkiwał wraz ze swoją rodziną w okolicy Szczyrzycy, a następnie w samym klasztorze. Na utrzymanie swojej rodziny pracował malując dla zakonników kilkadziesiąt dużych obrazów olejnych. Namalował wówczas i odnowił kilkanaście obrazów w tym m.in. obraz Matki Bożej, który wcześniej opat Benedykt Biros przywiózł z klasztoru w Wistyczach. Odnowił również stare portrety opatów, obraz św. Bernarda, który wcześniej znajdował się w kościele. Namalował także portret opata Benedykta Biosa i obraz przedstawiający sprowadzenie cystersów do Szczyrzycy.

W 1953 roku opatem klasztoru został Stanisław Kiełtyka. Chcąc ocalić zbiory sztuki sakralnej, a także eksponaty zbierane od okolicznej ludności, założył klasztorne muzeum. Decyzją Ministerstwa

druhej svetovej vojny sa zapísal odvahou neskorší opát kláštora, otec Hubert Kostrzański, ktorý sa od začiatku vojny angažoval v odbojovej činnosti a v roku 1943 bol menovaný kaplánom Domácej armády v inšpektoráte Nowy Sącz „Podhale“.

Na tomto mieste je potrebné poznamenať, že v roku 1942 v kláštore pobýval Grzegorz Tyszkiewicz, prezývaný Bernard Grzeszczak. Bol to maliar narodený v roku 1913, spojený s veľkopolským umeleckým prostredím. Absolvoval Akadémiu výtvarných umení v Poznani (ešte pred druhou svetovou vojnou), potom bol vysídlený zo svojho rodného kraja a spolu so svojou rodinou býval v okolí Szczyrzyc a neskôr priamo v kláštore. Na živobytie svojej rodiny pracoval maľovaním niekoľkých desiatok veľkých olejomalieb pre mníchov. V tom čase namaľoval a zrenovoval niekoľko obrazov, medzi nimi aj obraz Panny Márie, ktorý predtým opát Benedykt Biros priniesol z kláštora vo Wistrzycach. Obnovil tiež staré portréty opátov, obraz sv. Bernarda, ktorý sa predtým nachádzal v kostole. Namaľoval tiež portrét opáta Benedikta Biosa a obraz zobrazujúci príchod cisterciánov do Szczyrzyc.

V roku 1953 sa opátom kláštora stal Stanisław Kiełtyka. S cieľom zachrániť zbierky sakrálneho umenia, ako aj exponáty zbierané od okolitého obyvateľstva, založil kláštorne múzeum. Rozhodnutím Ministerstva kultúry a umenia sa stalo pobočkou Diecézneho múzea v Tarnove. V múzeu sa nachádza zbierka pergamenových rukopisov, Kríž dobrej cesty z 15. storočia, reliéfne votívne dary za záchranu kláštora, zbierka mešných kalichov. Uchováva sa tu jediný exemplár 19. storočnej kópie mapy z Ebstorfu v Poľsku.

Ťažké obdobie povojnového života v Poľsku prinieslo opátstvu ťažké straty: kláštorne hospodárstvo bolo zabavené v prospech štátu. V dôsledku poľnohospodárskej reformy opátstvo stratilo aj všetky pozemky, lesy a hospodárske budovy. Kláštor zostal bez prostriedkov na živobytie. V roku 1955 komunistické orgány zrušili aj školu, ktorú viedli cisterciáni. Až v 90. rokoch 20. storočia cisterciáni získali späť časť svojich predtým stratených majetkov.

Cisterciáni už po stáročia žijú z vlastnej práce. Prevádzkujú okrem iného kláštorný obchod s prírodnými produktmi a sú majiteľmi pivovaru Cystersów „Gryf“. Aktuálne informácie a archívne zdroje týkajúce sa činnosti cisterciánov v Szczyrzycu nájdete na webovej stránke: <https://www.szczyrzyc.cystersi.pl/>.

Ambona w kościele klasztorным w Szczyrzycu, widok ogólny

Kazateľnica v kláštorne kostole v Szczyrzycu, celkový pohľad

Vybraná bibliografia:

- * Kwiatkowska-Kopka B., *Dzieje klasztoru w Szczyrzycu, v: Cystersi w Szczyrzycu. Historia i kultura. Katalog wystawy w Galerii „Dawna Synagoga“ październik–grudzień 2000, Nowy Sącz 2000.*
- * Łużyńska E., Marszałska J. M., *Szczyrzyc. Dzieje budowy opactwa cysterskiego*, Wrocław 2005.
- * Marszałska J. M., Graczyk W., *Opaci i przeorzy klasztoru oo. Cystersów w Szczyrzycu od XIII do XX wieku*, Kraków 2006.
- * Marszałska J. M., *Cysterskie szkoły w Szczyrzycu od 1780 roku do lat trzydziestych XX wieku*, „Biuletyn Historii Wychowania“, č. 30 (2013), s. 7–23.
- * Marszałska J. M., *Najważniejsze źródła rękopiśmienne do dziejów klasztoru oo. Cystersów w Szczyrzycu*, „Nasza Przyszłość“, č. 104 (2005), s. 37–70.
- * Marszałska J. M., *Opactwo Cystersów w Szczyrzycu od XIII do końca XX wieku. Dzieje – gospodarka – kultura*, Kraków 2011.

Kultury i Sztuki stało się ono filią Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie. W muzeum zgromadzono zbiór pergaminowych manuskryptów, Krzyż Dobrej Drogi z XV wieku, płaskorzeźbione votum za ocalenie klasztoru, kolekcję kielichów mszalnych. Przechowywany jest tu jedyny egzemplarz w Polsce XIX-wiecznej kopii mapy z Ebsdorf.

Trudny czas życia w powojennej Polsce przyniósł ze sobą dotkliwe straty dla opactwa: na rzecz państwa zostało zajęte gospodarstwo klasztorne. Opactwo w wyniku reformy rolnej straciło także wszystkie dobra ziemskie, lasy i budynki gospodarcze. Klasztor pozostał bez środków do życia. W 1955 roku władze komunistyczne zlikwidowały także prowadzoną przez cystersów szkołę. Dopiero w latach 90. XX wieku cystersi odzyskali część utraconych wcześniej dóbr.

Cystersi od wieków żyją z pracy rąk własnych. Prowadzą m.in. sklep klasztorny z naturalnymi produktami oraz są właścicielami Browaru Cystersów „Gryf”. Aktualne informacje oraz źródła archiwalne dotyczące działalności cystersów w Szczyrzycu można odnaleźć na stronie internetowej: <https://www.szczyrzyc.cystersi.pl/>.

Wybrana bibliografia:

- * Kwiatkowska-Kopka B., *Dzieje klasztoru w Szczyrzycu*, w: *Cystersi w Szczyrzycu. Historia i kultura. Katalog wystawy w Galerii „Dawna Synagoga” październik–grudzień 2000*, Nowy Sącz 2000.
- * Łużyńska E., Marszalska J. M., *Szczyrzyc. Dzieje budowy opactwa cysterskiego*, Wrocław 2005.
- * Marszalska J. M., Graczyk W., *Opaci i przeorzy klasztoru oo. Cystersów w Szczyrzycu od XIII do XX wieku*, Kraków 2006.
- * Marszalska J. M., *Cysterskie szkoły w Szczyrzycu od 1780 roku do lat trzydziestych XX wieku*, „Biuletyn Historii Wychowania”, nr 30 (2013), s. 7–23.
- * Marszalska J. M., *Najważniejsze źródła rękopiśmienne do dziejów klasztoru oo. Cystersów w Szczyrzycu*, „Nasza Przyszłość”, nr 104 (2005), s. 37–70.
- * Marszalska J. M., *Opactwo Cystersów w Szczyrzycu od XIII do końca XX wieku. Dzieje – gospodarka – kultura*, Kraków 2011.
- * Marszalska J. M., *Władysław Łokietek a klasztor cystersów w Szczyrzycu*, w: *Władysław Łokietek – odnowiciel Królestwa Polskiego. Restaurator Regni Poloniae*, red. J. Grabowski, W. Graczyk, H. Wajs, Warszawa 2021, s. 167–178.
- * Mirek M., *Zabytki piśmiennictwa oo. cystersów ze Szczyrzycu*, „Archiwa. Biblioteki i Muzea Kościelne” nr 100 (2013), s. 285–299.
- * *Opactwo Cystersów i Cudowny obraz Matki Boskiej Szczyrzyckiej*, Szczyrzyc 1984.
- * Wyrwa A. M., *Powstanie zakonu cystersów w świetle Exordium Parvum i pierwszy klasztor tego zakonu na ziemiach polskich*, „Nasza Przyszłość”, nr 90 (1998), s. 5–34.

Opactwo
w Szczyrzycu,
widok z lotu ptaka

Opactwo v Szczyrzycu,
pohľad z vtácej
perspektívy

- * Marszalska J. M., *Władysław Łokietek a klasztor cystersów w Szczyrzycu*, v: *Władysław Łokietek – odnowiciel Królestwa Polskiego. Restaurator Regni Poloniae*, red. J. Grabowski, W. Graczyk, H. Wajs, Warszawa 2021, s. 167–178.
- * Mirek M., *Zabytki piśmiennictwa oo. cystersów ze Szczyrzycu*, „Archiwa. Biblioteki i Muzea Kościelne” č. 100 (2013), s. 285–299.
- * *Opactwo Cystersów i Cudowny obraz Matki Boskiej Szczyrzyckiej*, Szczyrzyc 1984.
- * Wyrwa A. M., *Powstanie zakonu cystersów w świetle Exordium Parvum i pierwszy klasztor tego zakonu na ziemiach polskich*, „Nasza Przeszłość”, č. 90 (1998), s. 5–34.

KATARZYNA PAKUŁA-MAJOR
OLIWIA BUCHWALD-ZIĘCINA

Konserwacja obrazu „Srowadzenie Cystersów do Ludźmierza w 1234 roku”

Opis obrazu

Wielkoformatowy obraz na podobrazii płóciennym *Srowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, autorstwa Bernarda Grzeszczaka, namalowany w 1943 roku przedstawia scenę osiedlenia cystersów w Ludźmierzu. Obraz ten jest eksponowany na co dzień w refektarzu klasztornym.

Akt osiedlenia cystersów został dokonany przez wojewodę krakowskiego Teodora z Ruszczy w 1234 roku. W środkowej części obrazu widoczna jest grupa zakonników w strojach cysterskich, wśród których znajduje się opat w otoczeniu licznej świty, odbierający z rąk wojewody akt fundacji klasztoru. Stojący obok niego mężczyzna trzyma tacę z chlebem i solą, a jeden z rycerzy trzyma chorągiew z Białym Orłem i herbem wojewody Gryf. Siedzący w lewym dolnym rogu zakonny kronikarz opisuje całe wydarzenie. W przeciwnym rogu namalowanych zostało dwóch zakonników – jeden rozmawia z rycerzem, a drugi siedzi na ławie w towarzystwie dziecka. W tle widnieją postacie pozostałych zakonników. Na kolejnym planie widoczny jest drewniany kościół i górski krajobraz.

Scena rozgrywa się na tle góry Grodzisko i drewnianej kaplicy w Szczyrzycu. W oddali widoczni bracia konwersi. Ojciec kronikarz to Stefan Pałamar. Zakonnik przyjmujący sieroty to przeor zakonu Stanisław Kiełtyka. Do obrazu pozwali jeszcze m.in. ojcowie Hubert Kostrzański i Eugeniusz Komasa.

KATARZYNA PAKUŁA-MAJOR
OLIWIA BUCHWALD-ZIĘCINA

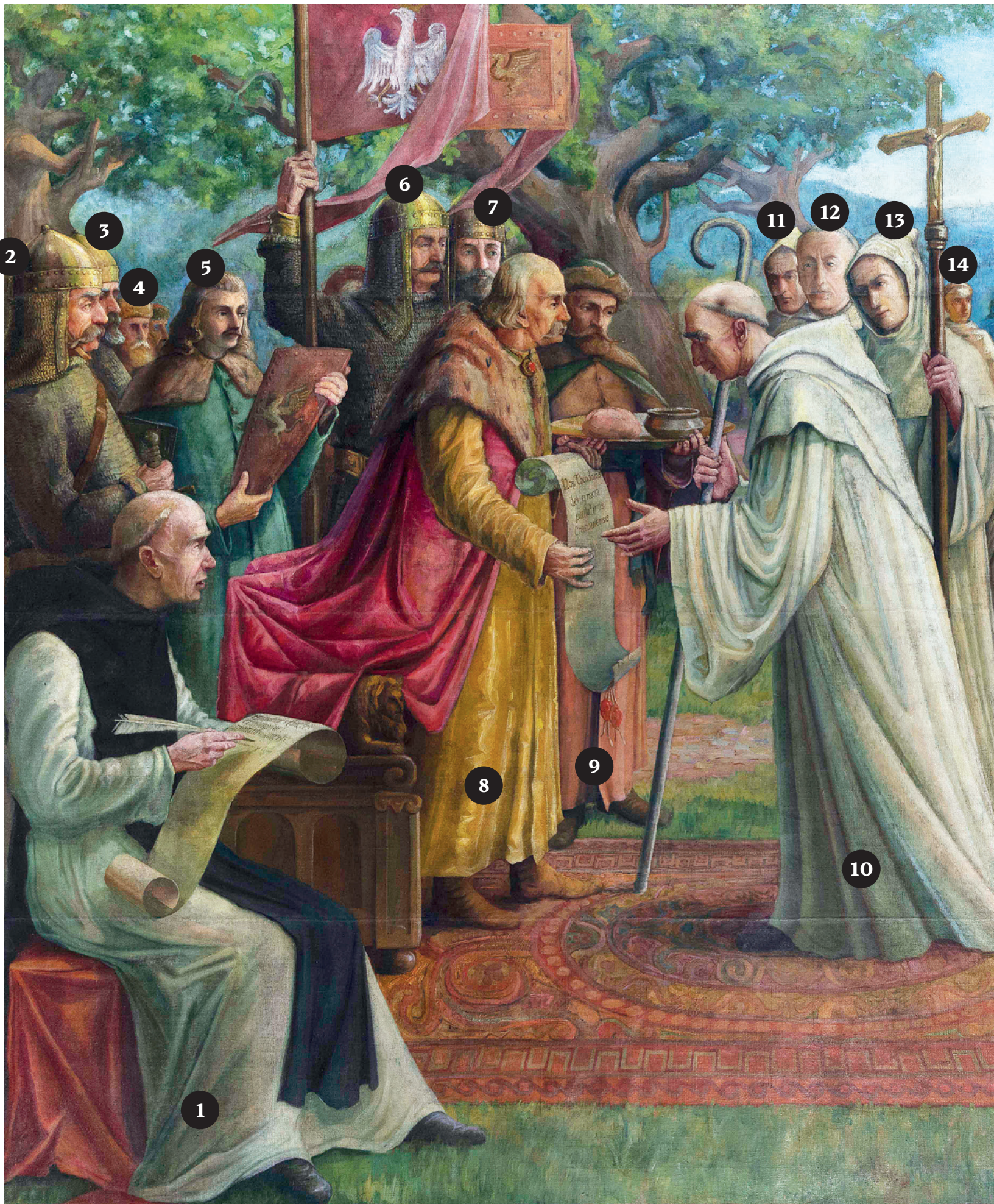
Reštaurovanie obrazu „Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234“

Popis obrazu

Vel'koformátový obraz na plátennom podklade s názvom *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, ktorý namaľoval Bernard Grzeszczak v roku 1943, zobrazuje scénu usídlenia cisterciánov v Ludźmierzi. Obraz je trvalo vystavený v kláštornom refektári.

Akt usídlenia cisterciánov uskutočnil krakovský vojvoda Teodor z Ruszczy v roku 1234. V strednej časti obrazu vidíme skupinu rehoľníkov v cisterciánskom rúchu. Medzi nimi je opát obklopený sprievodom, ktorý z rúk vojvodu preberá zakladaciu listinu kláštora. Vedľa neho stojaci muž drží misu s chlebom a soľou, jeden z rytierov má zástavu s Bielym orlom a erbom vojvodu – Gryfom. V dolnom ľavom rohu sedí kláštorný kronikár, ktorý zaznamenáva celé dianie. V pravom dolnom rohu sú dvaja rehoľníci – jeden sa zhovára s rytierom, druhý sedí na lavici v spoločnosti dieťaťa. V pozadí vidíme ďalších rehoľníkov. Na ďalšom pláne je drevený kostol a horská krajina.

Scéna sa odohráva na pozadí vrchu Grodzisko a drevenej kaplnky v Szczyrzyci. V diaľke sú zobrazení bratia. Postava kronikára je Stefan Pałamar. Rehoľník, ktorý prijíma siroty, je predstavený Stanisław Kiełtyka. Medzi osobami, ktorých podoba sa na obraze nachádza, sú aj otcovia Hubert Kostrzański a Eugeniusz Komasa.

Postaci na obrazie

Postaci zostały zidentyfikowane przez ojca Placyda Wojnara. Spis powstał na podstawie jego przekazów ustnych. Opis postaci został wzbogacony o dostępne materiały źródłowe.

1. **o. Stefan Pałamar** – urodził się w 1881 roku, był bibliotekarzem i zasłużonym dla klasztoru archiwistą. Uporządkował i opisał najstarsze dokumenty pergaminowe i papierowe klasztoru, sporządzając dla nich odrębny spis. Założył także inwentarz ksiąg. Świadecko dojrzałości otrzymał w 1910 roku. W latach 1917–1919 był nauczycielem w szkole czteroklasowej. Zmarł 31 października 1946 roku i został pochowany w grobowcu zakonnym w Szczyrzycu.
2. **Wojciech Przybytek** – pochodzący ze Stróży lokaj opata Teodora Magiery, kawaler.
3. **niezidentyfikowany**
4. **niezidentyfikowany**
5. **Feliks Łacki** – w czasie PRL-u był członkiem kilkusobowej siatki wywiadowców, zajmującej się zbieraniem informacji o rozmieszczeniu i działalności organów milicji i Urzędu Bezpieczeństwa, sądu oraz partii politycznych. Był komendantem podobwodu organizacji Wolność i Niezawisłość na terenie gminy Szczyrzyc. Nosił pseudonim „Róża”. Zmarł tragicznie w wypadku samochodowym.
6. **Jan Staško** – ur. w 1896 roku, pochodził z Ambramowic. Rolnik, basista i skrzypek. Basowanie zgłębiał pod czujnym okiem swojego ojca. Z uwagi na instrument, na którym grał, miał przydomek „Basista”. Członek kapeli Stanisława Cudka oraz Zespołu Regionalnego Szczyrzycanie. Zmarł w 1964 roku.
7. **o. Lech Foltyn OMI** – ze zgromadzenia Oblatów Maryi Niepokalanej. Został wysiedlony z rodziną z Poznania wskutek przesiedleń z terenów bezpośrednio przyłączonych do Rzeszy. Jego ojciec czuwał nad hodowlą trzody chlewnej w Szczyrzycu. Po dziewięciomiesięcznym pobycie w klasztorze szczyrzyckim, zmarł w Szpitalu św. Łazarza w Krakowie, na ropne zapalenie ślepej кишки. Jego ciało sprowadzono i pochowano na szczyrzyckim cmentarzu 17 września 1941 roku.
8. **Aleksander Bydłowski** – były ziemianin z Ukrainy, w 1932 roku był zarządcą majątku cysterskiego w Dobroniowie, w 1933 roku zamieszkał w folwarku w Janowicach.
9. **Pan Bieniecki** – mieszkał w Pogorzanach-Smykani.
10. **o. Benedykt Biros** – urodził się 14 stycznia 1910 roku, we wsi Sadek (gmina Jodłownik). W 1927 roku wstąpił do klasztoru oo. cystersów w Mogile. W 1930 roku rozpoczął studia na Wydziale Teologii Katolickiej w Lublanie. 8 września 1931 roku złożył śluby wieczyste. 23 kwietnia 1933 roku otrzymał święcenia diakonatu, a 2 lipca tego roku – święcenia prezbiteriatu. Dwa miesiące później przeszedł do klasztoru w Szczyrzycu. W tym samym czasie zapisał się na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, który ukończył w 1935 roku. 14 czerwca 1937 roku został wybrany 45. opatem klasztoru szczyrzyckiego. W tym samym roku z jego inicjatywy założono bibliotekę i czytelnię książek katolickich w Szczyrzycu. Prowadził działalność charytatywną, zarówno w okresie pokoju, jak i lat wojennych. W 1946 roku został mianowany wikariuszem generalnym wszystkich klasztorów cysterskich w Polsce. 12 października 1953 roku ze względu na zły stan zdrowia, zaprzestał sprawowania funkcji opata. Zmarł 2 marca 1958 roku, mając zaledwie 48 lat. Został pochowany w grobowcu zakonnym w Szczyrzycu.
11. **o. Bronisław Chruślicki** – pochodził z Falkowej w powiecie tarnowskim. 30 listopada 1941 roku złożył profesję zakonną. Święcenia kapłańskie otrzymał 28 czerwca 1942 roku w Mogile. W czasie

Postavy

Postavy boli identifikované otcom Placydom Wojnarom. Zoznam vznikol na základe jeho ústnych výpovedí. Opis postáv bol doplnený o dostupné pramenné materiály.

1. **o. Stefan Pałamar** – narodil sa v roku 1881, bol knihovníkom a významným archívárom kláštora. Usporiadal a opísal najstaršie pergamenové a papierové dokumenty kláštora a vytvoril ich samostatný súpis. Založil tiež inventár kníh. Maturitné vysvedčenie získal v roku 1910. V rokoch 1917–1919 bol učiteľom na štvorročnej škole. Zomrel 31. októbra 1946 a bol pochovaný v rehoľnej hrobke v Szczyrzycu.
2. **Wojciech Przybytek** – lokaj opáta Teodora Magiery, pochádzal zo Stróży, slobodný.
3. **Neidentifikovaná postava**
4. **Neidentifikovaná postava**
5. **Feliks Łacki** – počas obdobia Poľskej ľudovej republiky (PRL) bol členom malej skupiny spravodajcov, ktorá sa zaoberala zberom informácií o rozmiestnení a činnosti zložiek milície, Úradu bezpečnosti, súdov a politických strán. Bol veliteľom pododdielu na území obce Szczyrzyc. Používal krycie meno „Róža“. Tragicky zahynul pri dopravnej nehode.
6. **Jan Staško** – narodený v roku 1896, pochádzal z Ambramowic. Bol roľníkom, basistom a huslistom. Hre na basu sa učil pod dohľadom svojho otca. Vďaka nástroju, na ktorom hral, dostal prezývku „Basista“. Bol členom kapely Stanisława Cudka a regionálneho súboru „Szczyrzycanie“. Zomrel v roku 1964.
7. **o. Lech Foltyn OMI** – člen Kongregácie oblatov Nepoškvrnenej Panny Márie. Bol vysídlený so svojou rodinou z Poznania v dôsledku presídľovania z území priamo pričlenených k Tretej ríši. Jeho otec dohliadal na chov ošipáných v Szczyrzycu. Po deväťmesačnom pobyte v szczyrzycskom kláštore zomrel v nemocnici sv. Lazara v Krakove na hnisavý zápal slepého čreva. Jeho telo bolo prevezené a pochované na cintoríne v Szczyrzycu dňa 17. septembra 1941.
8. **Aleksander Bydlowski** – bývalý statkár z Ukrajiny. V roku 1932 bol správcom cisterciánskeho majetku v Dobroniowe, v roku 1933 sa usadil na majeri v Janowiciach.
9. **pán Bieniecki** – býval v Pogorzanach-Smykani.
10. **o. Benedykt Biros** – narodil sa 14. januára 1910 v obci Sadek (gmina Jodłownik). V roku 1927 vstúpil do kláštora cisterciánov v Mogile. V roku 1930 začal študovať na Fakulte katolíckej teológie v Lubľane. Dňa 8. septembra 1931 zložil večné sľuby. Diakonské svätenie prijal 23. apríla 1933, kňazské 2. júla toho istého roka. O dva mesiace neskôr bol preložený do kláštora v Szczyrzycu. Súbežne sa zapísal na Teologickú fakultu Jagelovskej univerzity, ktorú ukončil v roku 1935. Dňa 14. júna 1937 bol zvolený za 45. opáta kláštora v Szczyrzycu. V tom istom roku z jeho iniciatívy vznikla knižnica a čítareň katolíckych kníh v Szczyrzycu. Viedol charitatívnu činnosť v časoch mieru aj počas vojny. V roku 1946 bol menovaný generálnym vikárom všetkých cisterciánskych kláštorov v Poľsku. Dňa 12. októbra 1953 zo zdravotných dôvodov prestal vykonávať úrad opáta. Zomrel 2. marca 1958 vo veku len 48 rokov a bol pochovaný v rehoľnej hrobke v Szczyrzycu.
11. **o. Bronisław Chruślicki** – pochádzal z Falkowej v Tarnovskom okrese. Dňa 30. novembra 1941 zložil rehoľné sľuby. Kňazské svätenie prijal 28. júna 1942 v Mogile. Počas tajného vyučovania učil matematiku, fyziku a chémiu. Od roku 1945 bol učiteľom na gymnáziu, pôsobil ako sviatostný správca a vyučoval ako katechéta na Súkromnom zmiešanom gymnáziu a lýceu pri kláštore.

tajnego nauczania nauczał matematyki, fizyki i chemii. Od 1945 roku był nauczycielem w gimnazjum i szafarzem, nauczał jako katecheta w Prywatnym Gimnazjum i Liceum Kooedukacyjnym opactwa. W latach 1946–1949 pełnił funkcję proboszcza w Henrykowie, następnie był proboszczem w Jodłowniku (dwukrotnie: w latach 1950–1953 oraz 1958–1974). W latach 1953–1957 był rektorem w Parafii Matki Bożej Królowej Korony Polskiej w Gdańsku. Zmarł 26 lutego 1977 roku i został pochowany w grobowcu zakonnym w Szczyrzycu.

12. **o. Eugeniusz Komasa** – 24 marca 1940 roku złożył profesję zakonną. W czerwcu tego samego roku otrzymał święcenia kapłańskie. W czasie tajnego nauczania był w Szczyrzycu nauczycielem w zakresie szkoły średniej. W 1945 roku został pierwszym przeorem klasztoru cystersów w Oliwie, po kasacie zakonu przez rząd pruski w 1831 roku. W latach 1945–1953 pełnił funkcję proboszcza w Parafii Matki Bożej Królowej Korony Polskiej w Gdańsku. Następnie w latach 1954–1974 był proboszczem w Henrykowie.
13. **o. Placyd Karol Wojnar** – urodził się 22 października 1922 roku w Piątkowej, koło Nowego Sącza. 8 maja 1946 roku złożył profesję wieczystą. 31 lipca 1949 roku w Tyńcu przyjął święcenia kapłańskie. Pełnił funkcję kierownika i wychowawcy bursy przy liceum w Szczyrzycu. Był wikarym w Jędrzejowie, Henrykowie i Gdańsku. Następnie był rektorem kościoła sióstr benedyktynek w Staniątkach, a w latach 1967–1970 proboszczem w Szczyrzycu. Pełnił także funkcję podprzeora w klasztorze w Szczyrzycu (1969). Odpowiadał za liturgię w Gdańsku-Oliwie oraz był kapłanem w szpitalu oo. bonifratów w Katowicach-Bogucicach. Zmarł 17 kwietnia 2010 roku i został pochowany w grobowcu zakonnym w Szczyrzycu.
14. **ks. Kot** – ksiądz z diecezji krakowskiej.
15. **o. Hubert Kostrzański** – urodził się 9 kwietnia 1913 roku we wsi Kostrza Ryje należącej do parafii Jodłownik. Na chrzcie otrzymał imię Franciszek. W 1932 roku uzyskał tytuł technika ogrodnika. W 1937 roku złożył egzamin dojrzałości. Został przyjęty do tarnowskiego seminarium duchownego, jednak ostatecznie wstąpił do klasztoru cystersów w Szczyrzycu. Rozpoczął także studia filozoficzno-teologiczne w Instytucie Teologicznym Księża Misjonarzy w Krakowie, które przerwał wybuch II wojny światowej. Potajemnie kontynuował studia. 30 listopada 1941 roku złożył profesję, a 28 czerwca 1942 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Od początku wojny był zaangażowany w działalność konspiracyjną. W 1943 roku został mianowany kapłanem Armii Krajowej w Inspektoracie Nowy Sącz „Podhale”. Otrzymał pseudonim konspiracyjny „Mirt”. Po wojnie został aresztowany przez władze komunistyczne, a po ucieczce z aresztu wyjechał do Włoch, gdzie był kapłanem w II Korpusie Polskim gen. Władysława Andersa, a następnie udał się do Anglii i Stanów Zjednoczonych. Pełnił tam funkcję kapłana sióstr józefinek w Riverside. W 1952 roku obronił pracę doktorską na Katolickim Uniwersytecie Ameryki w Waszyngtonie DC. W listopadzie 1971 roku został opatem w Szczyrzycu. 12 lipca 1996, po prawie 25 latach, złożył rezygnację z urzędu opata szczyrzyckiego. Wyjechał do placówki cysterskiej Willow Springs w USA i tam zmarł 5 stycznia 2002 roku. Został pochowany na cmentarzu Zmartwychwstania Pańskiego w Mauzoleum.
16. **córka nauczyciela Rakowskiego**
17. **o. Stanisław Kiełtyka** – urodził się 20 marca 1914 roku w Górnej Wsi, należącej do parafii Korzkiew. Po maturze w 1936 roku wstąpił do nowicjatu zakonnego w opactwie oo. Cystersów w Szczyrzycu. Jednocześnie kontynuował studia filozoficzno-teologiczne w Instytucie Teologicznym Księża Misjonarzy w Krakowie w latach 1936–1940 oraz w latach 1943–1944 w Studium Teologicznym oo. Cystersów w Szczyrzycu. 23 czerwca 1940 roku otrzymał święcenia kapłańskie.

V rokoch 1946–1949 bol farárom v Henrykowie, následne v Jodłowniku (v dvoch obdobiach: 1950–1953 a 1958–1974). V rokoch 1953–1957 bol rektorom Farnosti Matky Božej Kráľovnej Poľskej koruny v Gdansku. Zomrel 26. februára 1977 a bol pochovaný v rehoľnej hrobke v Szczyrzycu.

12. **o. Eugeniusz Komasa** – rehoľné sľuby zložil 24. marca 1940. V júni toho istého roka bol vysvätený za kňaza. Počas tajného vyučovania v Szczyrzycu učil predmety na úrovni strednej školy. V roku 1945 sa stal prvým priorom cisterciánskeho kláštora v Oliwe po jeho obnovení po zrušení rádu pruskou mocou v roku 1831. V rokoch 1945–1953 pôsobil ako farár vo Farnosti Matky Božej Kráľovnej Poľskej koruny v Gdansku. V rokoch 1954–1974 bol farárom v Henrykowie.
13. **o. Placyd Karol Wojnar** – narodil sa 22. októbra 1922 v obci Piątkowa pri Nowom Sączu. Dňa 8. mája 1946 zložil večné sľuby. Kňazské svätenie prijal 31. júla 1949 v Tynci. Pôsobil ako vedúci a vychovávateľ internátu pri gymnáziu v Szczyrzycu. Bol kaplánom v Jędrzejowe, Henrykowie a Gdansku. Neskôr pôsobil ako rektor kostola benediktínok v Staniątkach a v rokoch 1967–1970 bol farárom v Szczyrzycu. V roku 1969 vykonával aj funkciu podpriora kláštora v Szczyrzycu. Zodpovedal za liturgiu v Gdansku-Oliwe a bol kaplánom v nemocnici rehoľníkov bonifratrov v Katowiciach-Boguciciach. Zomrel 17. apríla 2010 a bol pochovaný v rehoľnej hrobke v Szczyrzycu.
14. **ks. Kot** – kňaz z krakovskej diecézy.
15. **o. Hubert Kostrzański** – narodil sa 9. apríla 1913 v obci Kostrza Ryje, ktorá patrila do farnosti Jodłownik. Pri krste dostal meno František. V roku 1932 získal titul záhradníckeho technika. V roku 1937 zmaturoval. Bol prijatý do diecézneho seminára v Tarnowe, no napokon vstúpil do cisterciánskeho kláštora v Szczyrzycu. Začal tiež štúdium filozofie a teológie v Teologickom inštitúte Misijných otcov v Krakove, ktoré však prerušil vypuknutím druhej svetovej vojny. Pokračoval v štúdiu tajne. Dňa 30. novembra 1941 zložil rehoľné sľuby a 28. júna 1942 prijal kňazské svätenie. Od začiatku vojny sa zapojil do odboja. V roku 1943 bol vymenovaný za kaplána Domácej armády v inšpektoráte Nowy Sącz „Podhale“ a prijal konšpiračný pseudonym „Mirt“. Po vojne ho zatkli komunistické úrady, no po úteku z väzenia odišiel do Talianska, kde pôsobil ako kaplán v II. poľskom zbore generála Władysława Andersa. Následne odišiel do Anglicka a Spojených štátov amerických, kde pôsobil ako kaplán sestier józefiniek v Riverside. V roku 1952 obhájl doktorát na Katolíckej univerzite Ameriky vo Washingtone D.C. V novembri 1971 sa stal opátom v Szczyrzycu. Po takmer 25 rokoch, 12. júla 1996, abdikoval na funkciu opáta. Následne odišiel do cisterciánskej misie v Willow Springs v USA, kde zomrel 5. januára 2002. Bol pochovaný na cintoríne Zmŕtvychvstania Pána v mauzóleu.
16. **dcéra učiteľa Rakowského** – (nešpecifikovaná identita; zrejme postava dieťaťa zobrazeného na obraze).
17. **o. Stanisław Kiełtyka** – narodil sa 20. marca 1914 v obci Górna Wieś, ktorá patrila do farnosti Korzkiew. Po maturite v roku 1936 vstúpil do noviciátu cisterciánskeho opátstva v Szczyrzycu. Súčasne študoval filozofiu a teológiu v Teologickom inštitúte Misijných otcov v Krakove v rokoch 1936–1940 a následne v rokoch 1943–1944 v Teologickom štúdiu cisterciánov v Szczyrzycu. Dňa 23. júna 1940 prijal kňazské svätenie. Bezprostredne nato sa stal kaplánom vo farnosti Jodłownik a o tri roky neskôr bol vymenovaný za zástupcu priora a magistra novicov a klerikov v kláštore v Szczyrzycu. V roku 1945 sa stal priorom kláštora v Jędrzejowe, kde pôsobil do roku 1949. V roku 1951 získal titul doktora teológie na Teologickej fakulte Jagelovskej univerzity. V roku 1953 prevzal funkciu opáta v Szczyrzycu. V roku 1954 založil kláštorne múzeum. Zúčastnil sa druhej sesie Druhého vatikánskeho koncilu. Je autorom kníh: *Sv. František z Assisi*, *Duchovná podoba blahoslaveného Wincenta Kadłubka vo svetle dejín a tradície* a *Svätý Bernard*

Zaraz po nich został wikarym w parafii Jodłownik, a trzy lata później został mianowany zastępcą przeora i magistrem nowicjuszy i kleryków w klasztorze w Szczyrzycu. W 1945 roku został przeorem klasztoru w Jędrzejowie. Funkcję tę pełnił do 1949 roku. W 1951 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego uzyskał tytuł doktora teologii. W 1953 roku objął funkcję opata szczyrzyckiego. W 1954 roku założył muzeum klasztorne. Brał udział w drugiej sesji Soboru Watykańskiego II. Jest autorem książek: *Św. Franciszek z Asyżu* oraz *Sylwetka duchowa bł. Wincentego Kadłubka w świetle historii i tradycji* czy *Święty Bernard z Clairvaux*. 7 listopada 1971 roku, ze względu na stan zdrowia, zrezygnował z pełnienia godności opata. Zmarł 20 kwietnia 1977 roku, w wieku 63 lat. Został pochowany w grobowcu zakonnym w Szczyrzycu.

18. **o. Czesław Drzyzgiewicz** – urodzony w 1919 roku, pochodził z Pogorzan. Świecenia kapłańskie przyjął w 1942 roku. Należał do prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych w Krakowie. Pełnił funkcję notariusza w procesie beatyfikacyjnym Anieli Salawy. W latach 1956–1963 był komisarzem Ziemi Świętej w Polsce (przy klasztorze św. Kazimierza w Krakowie). Zmarł w 1994 roku.
19. **o. Leon Orłowski** – urodził się w 1916 roku. 24 marca 1940 roku złożył profesję zakonną. W czerwcu tego samego roku otrzymał święcenia kapłańskie. W czasie tajnego nauczania podczas II wojny światowej uczył historii w zakresie szkoły średniej. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim historię Kościoła. Był kierownikiem bursy w latach 1946–1952. W 1952 roku opuścił zakon cystersów, i po tzw. inkardynacji został proboszczem w Kowalach Oleckich. Następnie od 1956 roku był proboszczem w Starych Juchach. W latach 1962–1986 pełnił funkcję proboszcza parafii św. Katarzyny w Braniewie. Zmarł 25 września 1986 roku i został pochowany na cmentarzu w Braniewie.
20. **Stanisław Drzyzgiewicz** – urodził się 29 kwietnia 1900 roku. Był stryjem o. Czesława Drzyzgiewicza. Zmarł 22 września 1973 roku i został pochowany na cmentarzu w Szczyrzycu.

Prace konserwatorskie przy obrazie

Obraz wymagał pilnej interwencji konserwatorskiej. W przeszłości poddawany był już pracom renowacyjnym, które wykonane zostały w 1965 roku na polecenie opata Stanisława, co dokumentuje zachowany do dziś napis na odwrociu. Zagrożenie dla dzieła stanowiło w szczególności przesuszenie warstwy zaprawy i warstwy malarskiej, a co za tym idzie bardzo duża liczba odspojień i odprysków obu warstw. Kolejnym problemem było nieprawidłowe napięcie płótna i jego pofalowanie oraz mocne zabrudzenia na całej powierzchni obrazu. Zabrudzenia te wpływają nie tylko na estetykę malowidła, ale w związku z bardzo chudym charakterem warstwy malarskiej, mogą destrukcyjnie wpływać na samą jej strukturę.

Po przewiezieniu obrazu do pracowni konserwatorskiej nastąpiły szczegółowe oględziny obiektu, które pozwoliły na stwierdzenie, że został on namalowany na luźno tkany, grubym płótnie lniwym, o prostym splocie. Podobrazie składa się z pięciu brytów. Stan zachowania podobrazia można było określić jako dobry, na całej powierzchni zauważalne były jedynie drobne ubytki nie wpływające na jego wytrzymałość. Odwrocie obrazu było silnie zabrudzone i poplamione.

W celu zgromadzenia informacji źródłowych odnoszących się do konserwowanego obrazu dokonany został przegląd archiwów, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów zgromadzonych w Archiwum oo. Cystersów w Szczyrzycu. Wykorzystano także katalogi oraz archiwa cyfrowe, w tym

z *Clairvaux*. Dňa 7. novembra 1971 zo zdravotných dôvodov abdikoval na úrad opáta. Zomrel 20. apríla 1977 vo veku 63 rokov. Bol pochovaný v rehoľnej hrobke v Szczyrzycu.

18. **o. Czesław Drzyzgiewicz** – narodil sa v roku 1919, pochádzal z obce Pogorzany. Kňazské svätenie prijal v roku 1942. Patril do provincie Matky Božej Anjelskej Rádu menších bratov v Krakove. Pôsobil ako notár v beatifikačnom procese Anieli Salawy. V rokoch 1956–1963 bol komisárom Svätej zeme v Poľsku (pri kláštore sv. Kazimíra v Krakove). Zomrel v roku 1994.
19. **o. Leon Orłowski** – narodil sa v roku 1916. Dňa 24. marca 1940 zložil rehoľné sľuby a v júni toho istého roku prijal kňazské svätenie. Počas tajného vyučovania počas druhej svetovej vojny vyučoval dejepis na úrovni strednej školy. Študoval cirkevné dejiny na Jagelovskej univerzite. V rokoch 1946–1952 bol vedúcim internátu. V roku 1952 opustil cisterciánsky rád a po tzv. inkardinácii sa stal farárom v Kowalach Oleckich. Od roku 1956 bol farárom v Starych Juchach. V rokoch 1962–1986 pôsobil ako farár vo farnosti sv. Kataríny v Braniewe. Zomrel 25. septembra 1986 a bol pochovaný na cintoríne v Braniewe.
20. **Stanisław Drzyzgiewicz** – narodil sa 29. apríla 1900. Bol strýkom o. Czesława Drzyzgiewicza. Zomrel 22. septembra 1973 a bol pochovaný na cintoríne v Szczyrzycu.

Reštaurátorské práce na obraze

Obraz si vyžadoval neodkladný reštaurátorský zásah. V minulosti už prešiel reštaurátorskými prácami, ktoré boli vykonané v roku 1965 na podnet opáta Stanisława, o čom svedčí dodnes zachovaný nápis na zadnej strane. Najväčšou hrozbou pre dielo bolo preschnutie vrstvy podkladu (zaprawy) a samotnej maliarskej vrstvy, čo spôsobilo rozsiahle odlučovanie a odlupovanie oboch vrstiev. Ďalším problémom bolo nesprávne napnutie plátna, jeho zvlnenie a výrazné znečistenie na celom povrchu obrazu. Tieto nečistoty negatívne ovplyvňovali nielen estetiku maliarskeho diela, ale vzhľadom na veľmi tenkú povahu maliarskej vrstvy mohli vážne narušiť aj jej štruktúru.

Po prevoze obrazu do reštaurátorského ateliéru prebehla dôkladná obhliadka objektu, ktorá potvrdila, že dielo bolo namalované na riedko tkanom hrubom ľanovom plátne s jednoduchou väzbou. Podklad sa skladá z piatich pásov plátna. Stav samotného podkladu bol hodnotený ako dobrý – po celej jeho ploche boli viditeľné len drobné straty, ktoré však nenarušovali jeho pevnosť. Zadná strana obrazu bola silne znečistená a zafrkaná farbou.

Za účelom zhromaždenia zdrojových informácií týkajúcich sa reštaurovaného obrazu bol vykonaný prieskum archívov, so zvláštnym zreteľom na materiály uložené v Archíve otcov cisterciánov v Szczyrzycu. Využitie boli tiež katalógy a digitálne archívy, vrátane Národného digitálneho archívu. Zároveň prebehli rozhovory s historikmi umenia špecializujúcimi sa na sakrálné umenie, okrem iného aj z Pápežskej univerzity Jána Pavla II. V Krakove.

Reštaurátorské práce sa začali vyhotovením fotografickej dokumentácie aktuálneho stavu maľby. Fotografie boli zhotovené v bielom svetle aj v UV svetle. Objekt bol zároveň pozorovaný v infračervenom spektre (IR), avšak tento spôsob nepriniesol očakávané výsledky. Kresba je v niektorých častiach obrazu viditeľná pri pozorovaní binokulárnym mikroskopom. Následne sa za účelom poznania technologickej štruktúry obrazu a maliarskeho postupu autora vykonalo úplne neinvazívne vyšetrenie s cieľom identifikácie chemických prvkov, ktoré umožnilo určiť farebnú paletu používanú Bernardom Grzeszczakom.

Narodowe Archiwum Cyfrowe. Przeprowadzono również rozmowy z historykami sztuki specjalizującymi się w sztuce sakralnej, m.in. z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Prace konserwatorskie rozpoczęto od wykonania dokumentacji fotograficznej stanu zachowania malowidła. Fotografie wykonano zarówno w świetle białym jak i w świetle UV. Poczyniono także obserwację obiektu w podczerwieni (IR), jednakże nie przyniosła ona spodziewanego rezultatu. Rysunek widoczny jest w niektórych partiach obrazu podczas obserwacji pod binokulem. Kolejno, w celu poznania budowy technologicznej obrazu oraz warsztatu artysty, wykonano całkowicie nieinwazyjne badanie mające na celu identyfikację pierwiastków, aby móc określić paletę barw używaną przez Bernarda Grzeszczaka. Podjęto współpracę z Wydziałem Konserwacji i Restauracji Dziel Sztuki krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Badania i analizę wyników wykonała Agata Kubisiak. Do tego celu wykorzystano przenośny spektrometr fluorescencji rentgenowskiej P-XRF firmy Bruker. Badanie z wykorzystaniem tego urządzenia stanowi nieinwazyjną i nieniszczącą metodę umożliwiającą analizę składu pierwiastkowego materiałów. Opiera się ona na analizie charakterystycznych długości fal emitowanego promieniowania, natomiast zawartość pierwiastków szacowana jest na podstawie intensywności zarejestrowanych pików z wykorzystaniem specjalistycznego oprogramowania dedykowanego do tej metody. Każdy pierwiastek generuje unikalny sygnał spektralny, co umożliwia jego jakościową identyfikację. W kontekście badań nad dziełami sztuki metoda ta stanowi zazwyczaj pierwszy etap analizy materiałowej. W ramach przeprowadzonych badań wytypowano 6 miejsc na obiekcie. Wyniki pobranych próbek pozwalają określić paletę barw charakterystyczną dla XX-wiecznych obrazów. Po zdjęciu z krosien obraz został rozprasowany i dociśnięty płytami marmurowymi. Następnie oczyszczono lico z zabrudzeń powierzchniowych, z jednoczesnym podklejaniem odpajających się i osypujących warstw malowidła. Usunięto też warstwę pociemniałego werniksu wtórnego i zmienne kolorystycznie retusze.

Powierzchnię malowidła przesączono roztworem Bevy 371 w benzynie ekstrakcyjnej dla uelastycznienia warstw technologicznych. Wykonano kity uzupełniające ubytki w warstwie zaprawy kitem kredowo klejowym, jednocześnie usuwając stare nieestetyczne uzupełnienia. Powierzchnię kitów opracowano, upodabiając ich fakturę do faktury oryginału, a kity zaizolowano roztworem szelaku.

Następnie obraz został nawinięty na nowy, specjalnie przygotowany wałek, po czym rozwinięto go licem w dół, w celu uzyskania dostępu do odwrocia. Całą powierzchnię delikatnie odczyszczono przy użyciu gumek i pędzli, a następnie odkurzono. Kolejnym etapem prac było przygotowanie pasów brzeżnych. W tym celu wybrano mocne płótno o ciasnym splocie. Pasy brzeżne wklejono na Bevę 371.

Ponownie odwrócono obraz licem do góry i założono werniks pośredni tzw. retuszerski. Retusze uzupełniające ubytki w warstwie malarskiej wykonano farbami firmy Gamblin. Ostatnim etapem konserwacji estetycznej było założenie werniksu końcowego. Równocześnie trwały prace przy renowacji krosna oraz drewnianej złożonej ramy. Podczas trwania projektu wykonywana była dokumentacja fotograficzna z poszczególnych etapów prac.

Prace zakończone 1 czerwca 2025 roku zostały bardzo pozytywnie ocenione przez komisję konserwatorską. Dzięki wykonanym zabiegom konserwatorskim dzieło zostało zabezpieczone pod względem technicznym oraz odzyskało pierwotną intensywną kolorystykę. Delikatnie wykonane retusze, ograniczone do obrębu ubytków, nie ingerują w oryginalną strukturę malowidła.

Projekt konserwatorski przeprowadzony w bardzo krótkim czasie, który był do dyspozycji, zabezpieczył obraz na wiele lat i przywrócił mu jego pierwotne walory estetyczne.

Nadviazala sa spolupráca s Fakultou konzervovania a reštaurovania výtvarných diel Akadémie výtvarných umení v Krakove. Výskum a analýzu výsledkov vykonala Agata Kubisiak. Na tento účel bol použitý prenosný röntgenový fluorescenčný spektrometer P-XRF značky Bruker. Táto analýza predstavuje neinvazívnu a nedestruktívnu metódu, ktorá umožňuje určiť prvkové zloženie materiálov. Zakladá sa na analýze charakteristických vlnových dĺžok emitovaného žiarenia, pričom obsah jednotlivých prvkov sa odhaduje na základe intenzity zaznamenaných píkov za použitia špecializovaného softvéru, ktorý je vyvinutý špeciálne pre túto metódu. Každý chemický prvok generuje jedinečný spektrálny signál, čo umožňuje jeho kvalitatívnu identifikáciu. V oblasti výskumu umeleckých diel je táto metóda zvyčajne prvým krokom pri materiálovej analýze.

V rámci realizovaných analýz bolo na povrchu objektu vytypovaných šesť miest. Výsledky odobratých vzoriek umožnili určiť farebnú paletu typickú pre obrazy 20. storočia.

Po sňatí obrazu z napínacieho rámu bol obraz vyrovnaný a zaťažený mramorovými doskami. Následne sa čelná strana očistila od povrchových nečistôt, pričom súčasne prebiehalo podlepovanie odlupujúcich sa a opadávajúcich vrstiev maľby. Odstránená bola tiež stmavnutá sekundárna vrstva laku a farebne narušené retuše.

Povrch maľby bol preimpregnovaný roztokom Beva 371 v extrakčnom benzíne, aby sa zmäkčili technologické vrstvy. Na doplnenie výpadkov v podkladovej vrstve boli použité tmely na báze kriedovo-lepidlového spojiva, pričom zároveň boli odstránené staré, neestetické výplne. Povrch tmelov bol upravený tak, aby sa čo najviac podobal pôvodnej textúre, a následne boli tmelové vrstvy izolované šelakovým roztokom.

Obraz bol následne navinutý na nový, špeciálne pripravený valec, potom opäť rozvinutý lícom nadol, aby sa umožnil prístup k jeho zadnej strane. Celý zadný povrch bol jemne očistený pomocou gúm a štetcov a následne dôkladne povysávaný. Ďalšou fázou bolo pripravenie okrajových pásov. Na tento účel sa použilo pevné plátno s hustou väzbou, ktoré sa nalepilo pomocou Bevy 371.

Následne bol obraz opätovne otočený lícom nahor a nanesený tzv. medzilahlý lak – retušovací lak. Retuše dopĺňajúce výpadky v maliarskej vrstve boli vykonané farbami značky Gamblin. Poslednou fázou estetickej konzervácie bolo nanesenie záverečného laku. Súbežne s tým prebiehali práce na obnove rámu a pozlátenej drevenej lišty. Počas celého projektu bola vyhotovovaná fotografická dokumentácia jednotlivých etáp zásahov.

Práce ukončené 1. júna 2025 boli veľmi pozitívne ohodnotené konzervátorskou komisiou. Vďaka realizovaným zásahom bolo dielo technicky stabilizované a získalo späť svoju pôvodnú sýtu farebnosť. Jemne prevedené retuše, obmedzené len na plochy strát, nijako nenarušili originálnu štruktúru maľby.

Konzervátorský projekt, zrealizovaný vo veľmi krátkom čase, ktorý bol k dispozícii, zabezpečil dielo na mnoho rokov a navrátil mu jeho pôvodné estetické kvality.

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, prace przygotowawcze, demontaż obrazu z ramy i przygotowanie obrazu do transportu

Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, prípravné práce, demontáž obrazu z rámu a príprava obrazu na prepravu

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, lico obrazu, stan przed konserwacją

Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, predná strana obrazu, stav pred reštaurovaním

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, lico obrazu, zdjęcie w świetle UV

Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, predná strana obrazu, fotografia v UV svetle

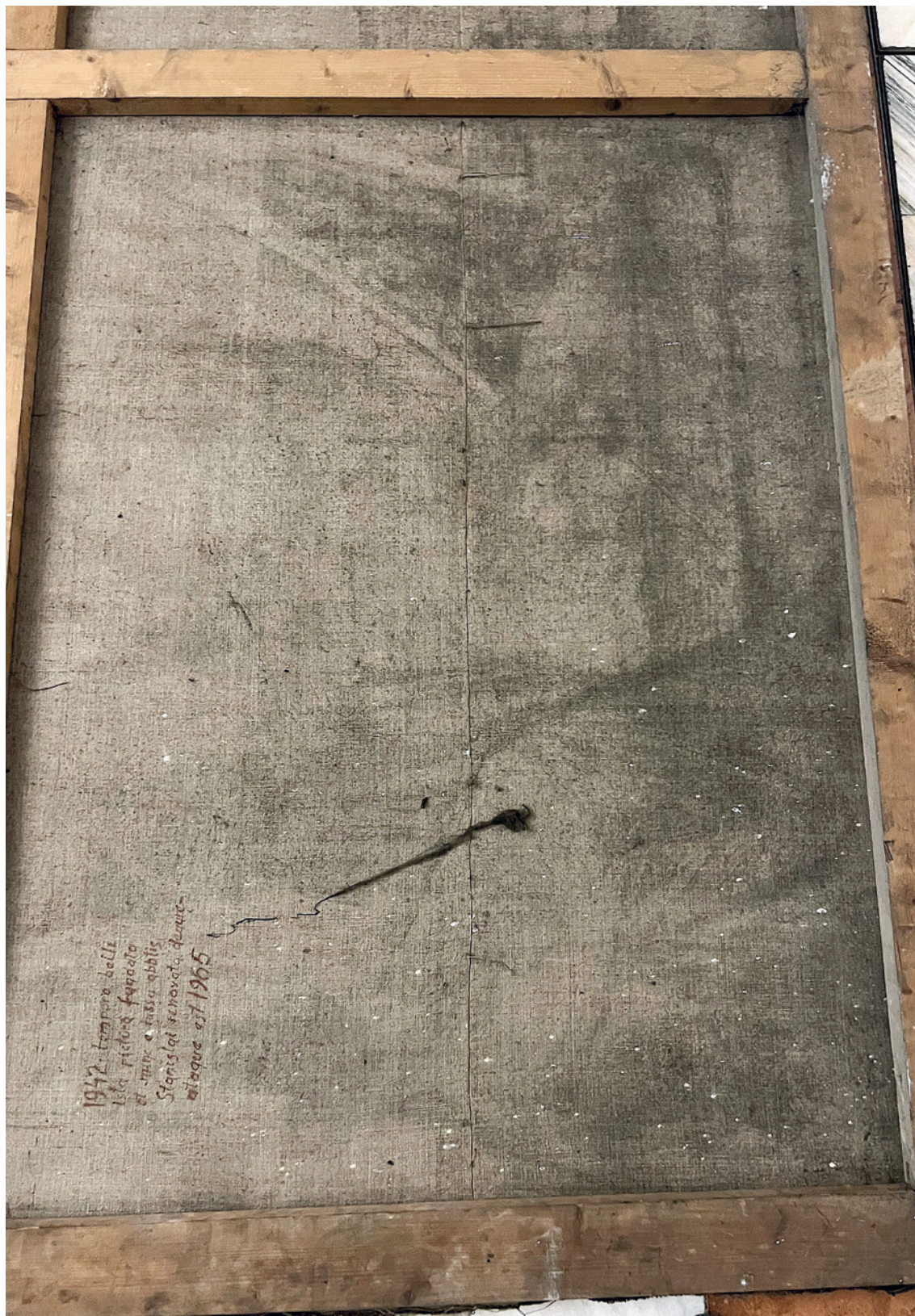
Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, fragment lica obrazu, stan przed konserwacją

Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, časť prednej strany obrazu, stav pred reštaurovaním

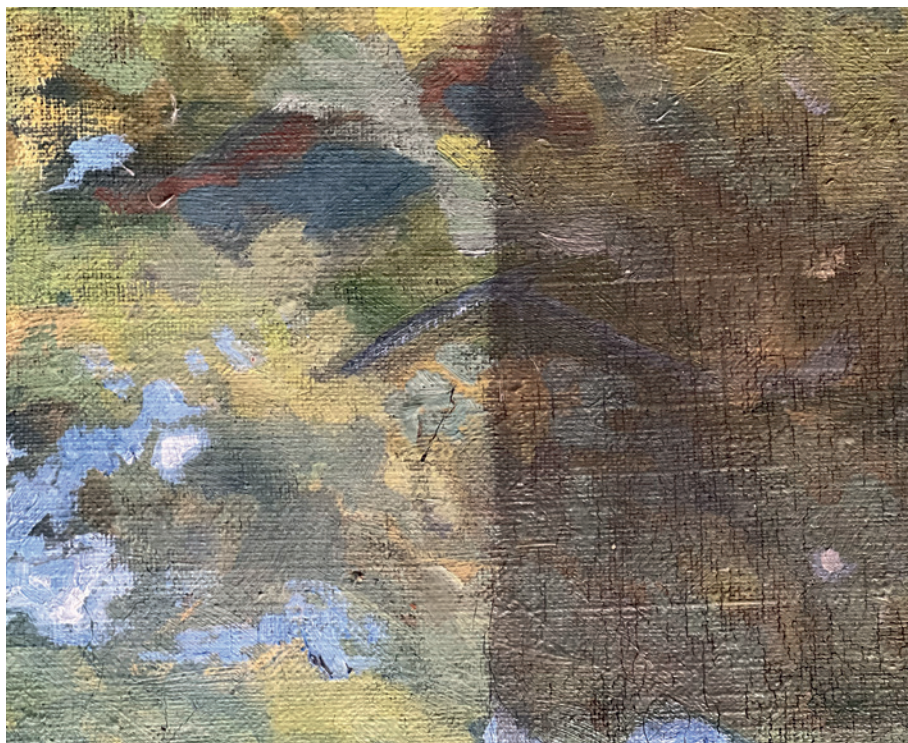
Bernard Grzeszczak,
Sprowadzenie
Cystersów
do Ludźmierza
w roku 1234,
fragment odwrocia
obrazu, stan przed
konserwacją

Bernard Grzeszczak,
Príchod cisterciánov
do Ludźmierza
v roku 1234, časť
zadnej strany obrazu,
stav pred reštaurovaním

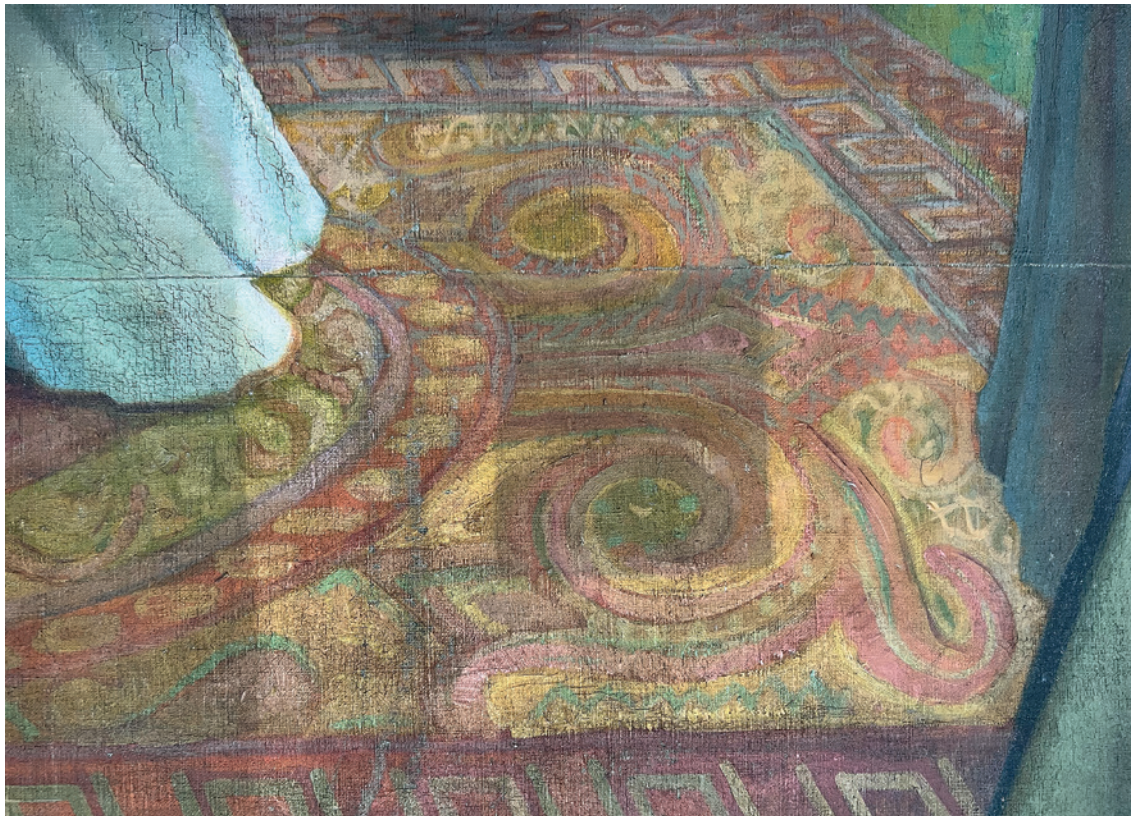

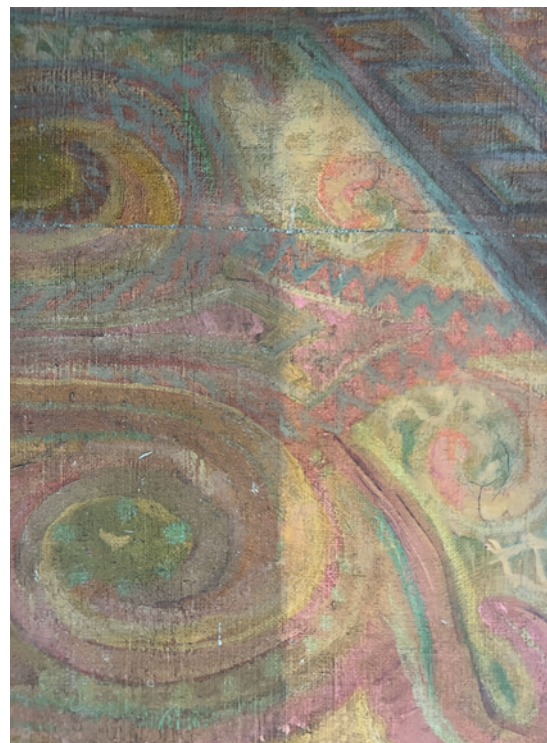
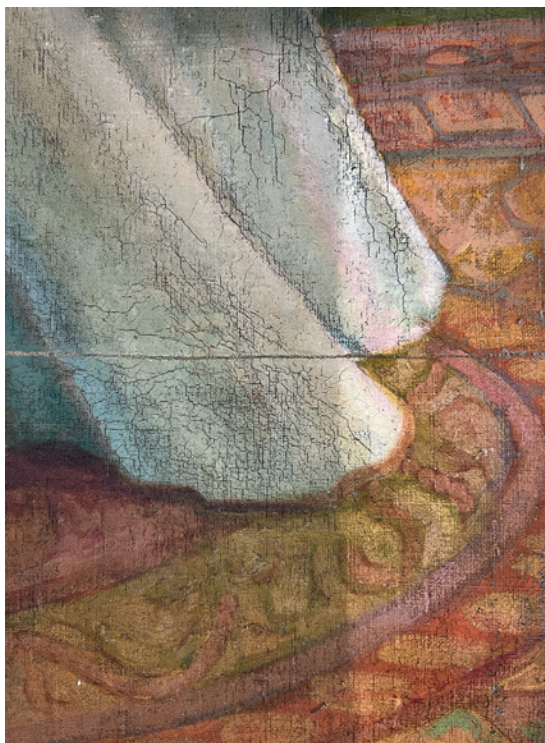
Bernard Grzeszczak,
*Sprowadzenie Cystersów
do Ludźmierza w roku 1234*,
fragment lica obrazu,
stan w trakcie konserwacji.
Częściowo oczyszczone lico,
widoczna wyraźna granica
pomiędzy oczyszczoną
i brudną częścią obrazu

Bernard Grzeszczak,
*Príchod cisterciánov
do Ludźmierza v roku 1234*,
časť prednej strany obrazu,
stav počas reštaurovania.
Čiastočne očistená predná
strana, viditeľná jasná hranica
medzi očistenou a znečistenou
časťou obrazu

Bernard Grzeszczak,
*Sprowadzenie
 Cystersów
 do Ludźmierza*
 w roku 1234, fragment
 lica obrazu,
 stan w trakcie
 konserwacji.
 Częściowo
 oczyszczone lico,
 widoczna wyraźna
 granica pomiędzy
 oczyszczoną
 i brudną częścią
 obrazu

Bernard Grzeszczak,
*Príchod cisterciánov
 do Ludźmierza v roku
 1234, časť prednej
 strany obrazu,
 stav počas
 reštaurovania.
 Čiastočne očistená
 predná strana,
 viditeľná jasná hranica
 medzi očistenou
 a znečistenou
 časťou obrazu*

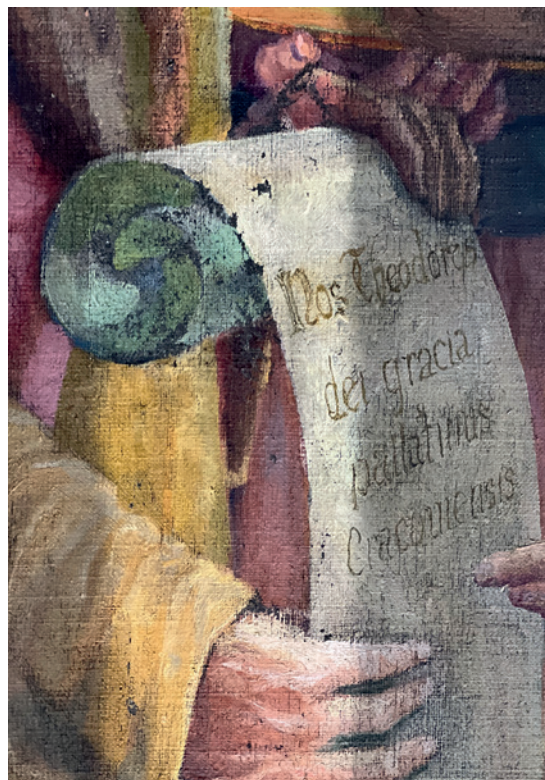
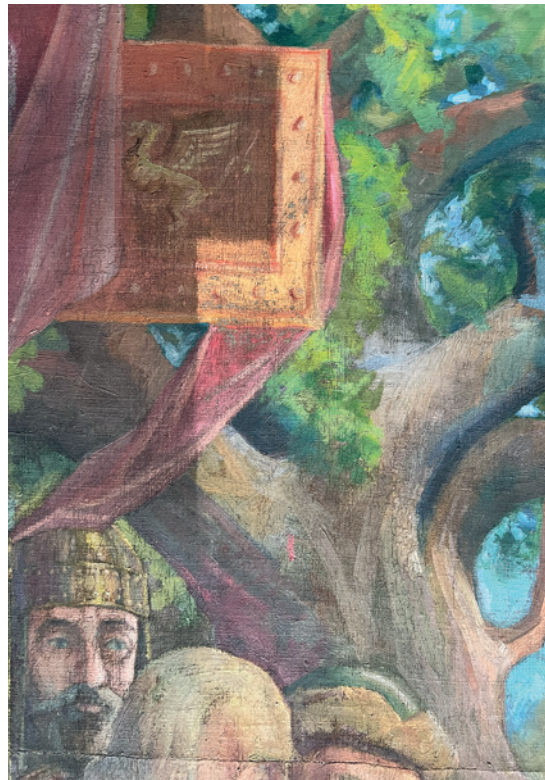
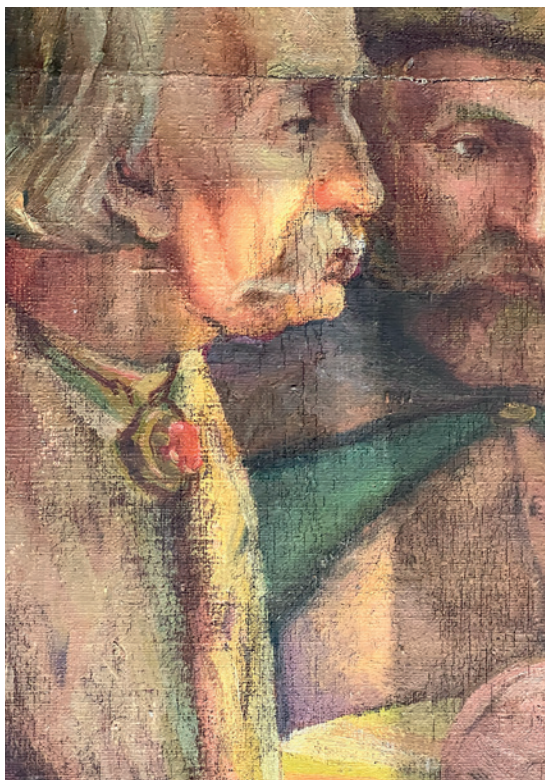

Bernard Grzeszczak,
*Sprowadzenie
 Cystersów
 do Ludźmierza
 w roku 1234*, fragment
 lica obrazu,
 stan w trakcie
 konserwacji.
 Częściowo
 oczyszczone lico,
 widoczna wyraźna
 granica pomiędzy
 oczyszczoną
 i brudną częścią
 obrazu

Bernard Grzeszczak,
*Príchod cisterciánov
 do Ludźmierza v roku
 1234*, časť prednej
 strany obrazu,
 stav počas
 reštaurovania.
 Čiastočne očistená
 predná strana,
 viditeľná jasná hranica
 medzi očistenou
 a znečistenou
 časťou obrazu

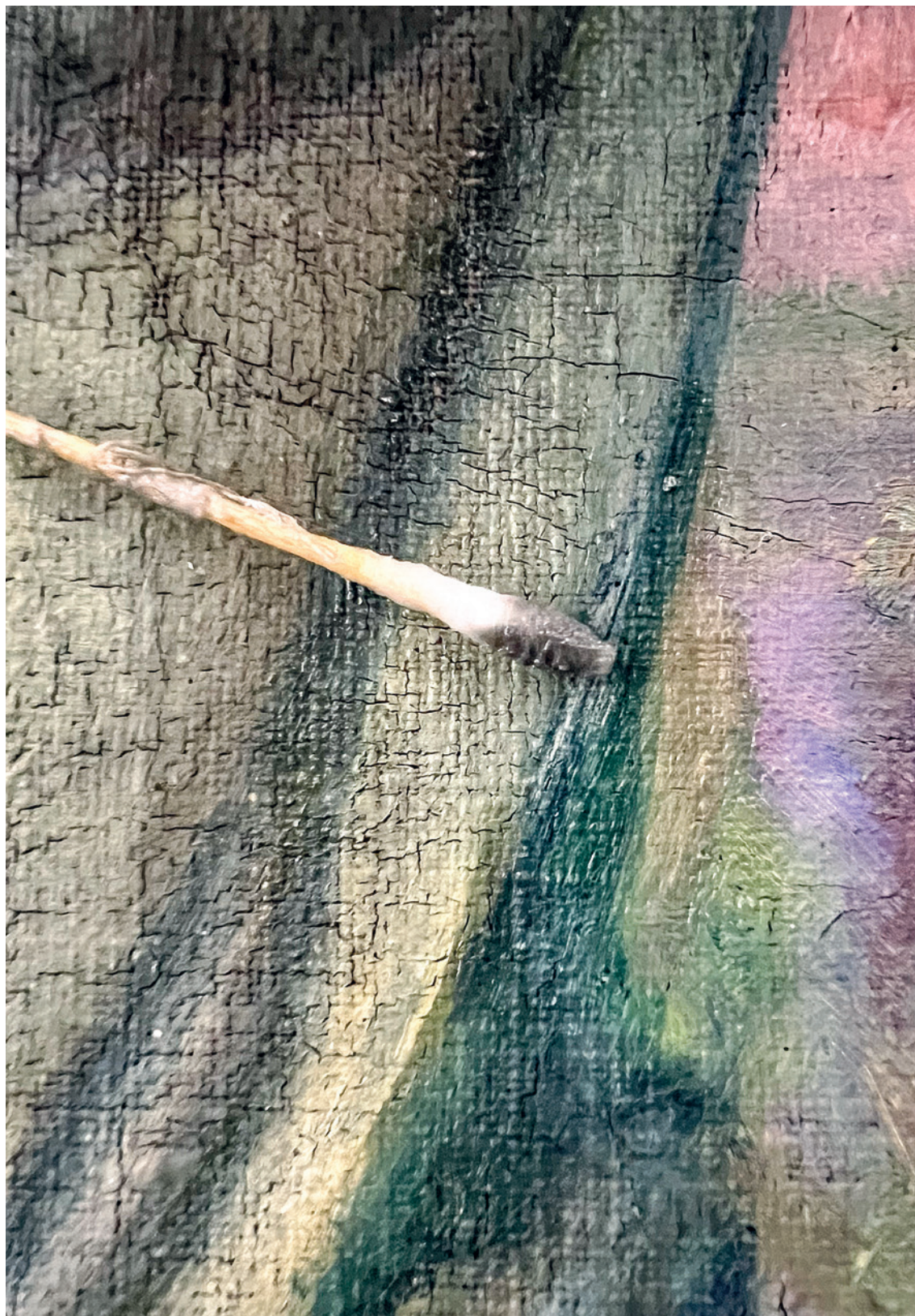

Bernard Grzeszczak,
*Sprowadzenie
Cystersów
do Ludźmierza
w roku 1234,*
fragment lica obrazu,
stan w trakcie
konserwacji.
Widoczny obraz
w trakcie oczyszczania

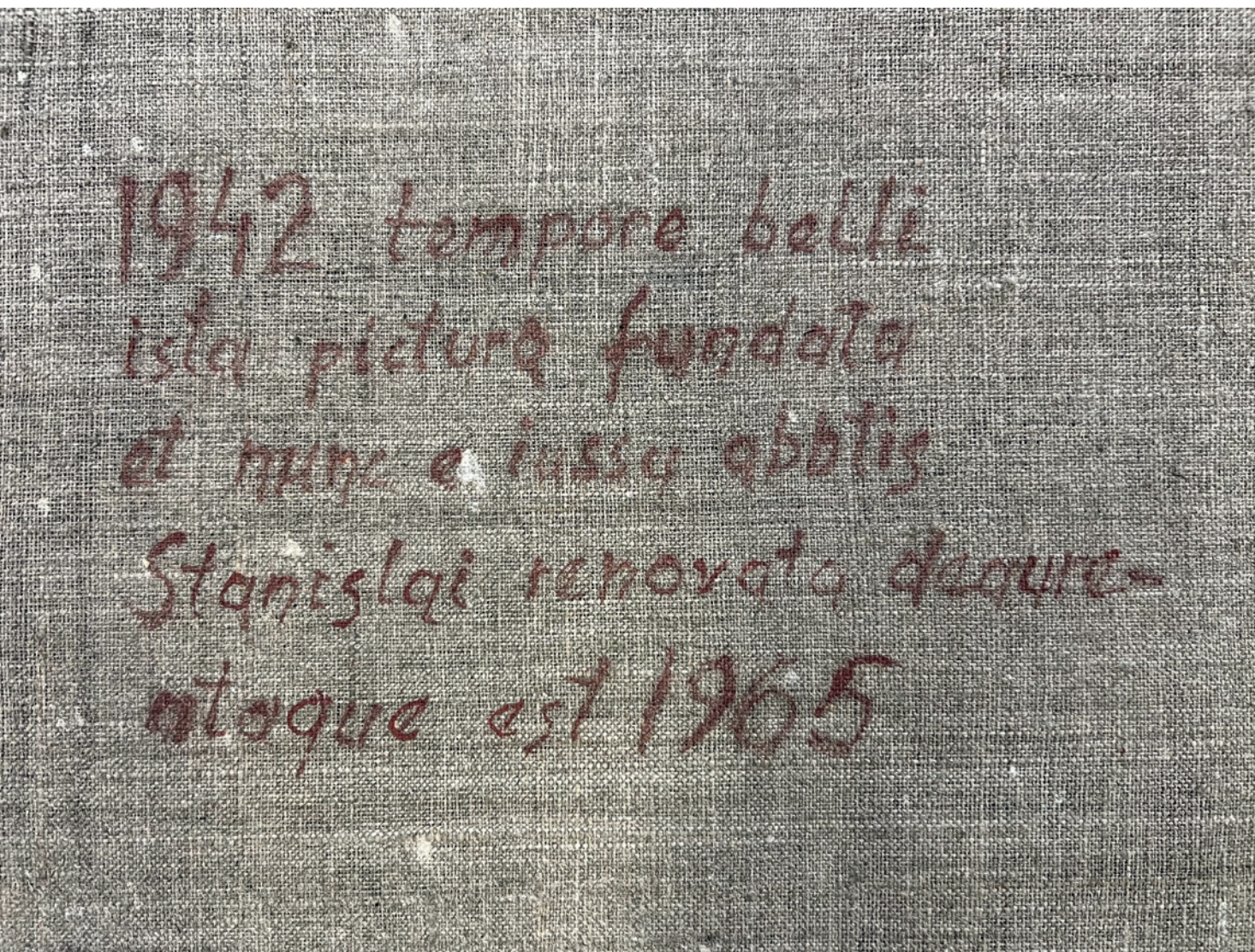
Bernard Grzeszczak,
*Príchod cisterciánov
do Ludźmierza
v roku 1234,* časť
prednej strany
obrazu, stav počas
reštaurovania.
Viditeľný obraz počas
čistenia

Bernard Grzeszczak,
*Sprowadzenie
Cystersów
do Ludźmierza
w roku 1234,*
fragment lica obrazu,
stan w trakcie
konserwacji.
Widoczny obraz
w trakcie oczyszczania

Bernard Grzeszczak,
*Príchod cisterciánov
do Ludźmierza
v roku 1234, časť
prednej strany
obrazu, stav počas
reštaurovania.*
Viditeľný obraz počas
čistenia

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, fragment odwrocia obrazu. Częściowo oczyszczone odwrocie, widoczna wyraźna granica pomiędzy oczyszczoną i brudną częścią podobrazia

Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, časť zadnej strany obrazu. Čiastočne vyčistená zadná strana, viditeľná jasná hranica medzi vyčistenou a znečistenou časťou podkladu

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, fragment lica obrazu, stan w trakcie konserwacji. Widoczne odczyszczone lico obrazu i założone kity

Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, detail prednej strany obrazu, stav počas konzervácie. Viditeľná vyčistená predná strana obrazu a nanesené tmely

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie
Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*,
fragment odwrocia obrazu, stan w trakcie
konserwacji. Prace przy przyklejaniu
pasów bocznych

Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov
do Ludźmierza v roku 1234*, detail zadnej
strany obrazu, stav počas konzervácie.
Práce na prilepovaní bočných pásov

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, fragment lica obrazu, stan w trakcie konserwacji. Widoczny fragment oczyszczonego lica obrazu

Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, časť prednej strany obrazu, stav počas konzervácie. Viditeľná časť očisteného prednej strany obrazu

Bernard Grzeszczak,
*Sprowadzenie
Cystersów
do Ludźmierza
w roku 1234*,
fragment lica obrazu,
stan w trakcie
konserwacji. Badania
przenośnym aparatem
XRF – analiza składu
pierwiastkowego
warstwy malarskiej

Bernard Grzeszczak,
*Príchod cisterciánov
do Ludźmierza
v roku 1234*, časť
prednej strany
obrazu, stav počas
reštaurovania.
Výskum prenosným
prístrojom XRF –
analýza prvkového
zloženia maliarskej
vrstvy

Bernard Grzeszczak,
*Sprowadzenie
Cystersów
do Ludźmierza
w roku 1234*,
fragment lica obrazu,
stan w trakcie
konserwacji. Badania
przenośnym aparatem
XRF – analiza składu
pierwiastkowego
warstwy malarskiej

Bernard Grzeszczak,
*Príchod cisterciánov
do Ludźmierza
v roku 1234*, časť
prednej strany
obrazu, stav počas
reštaurovania.
Výskum prenosným
prístrojom XRF –
analýza prvkového
zloženia maliarskej
vrstvy

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie
Cystersów do Ludźmierza w roku 1234,*
prace pozłotnicze przy ramie

Bernard Grzeszczak, *Príchod
cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234,*
zlatnícke práce na ráme

Bernard Grzeszczak, *Sprowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234*, stan przed i po konserwacji

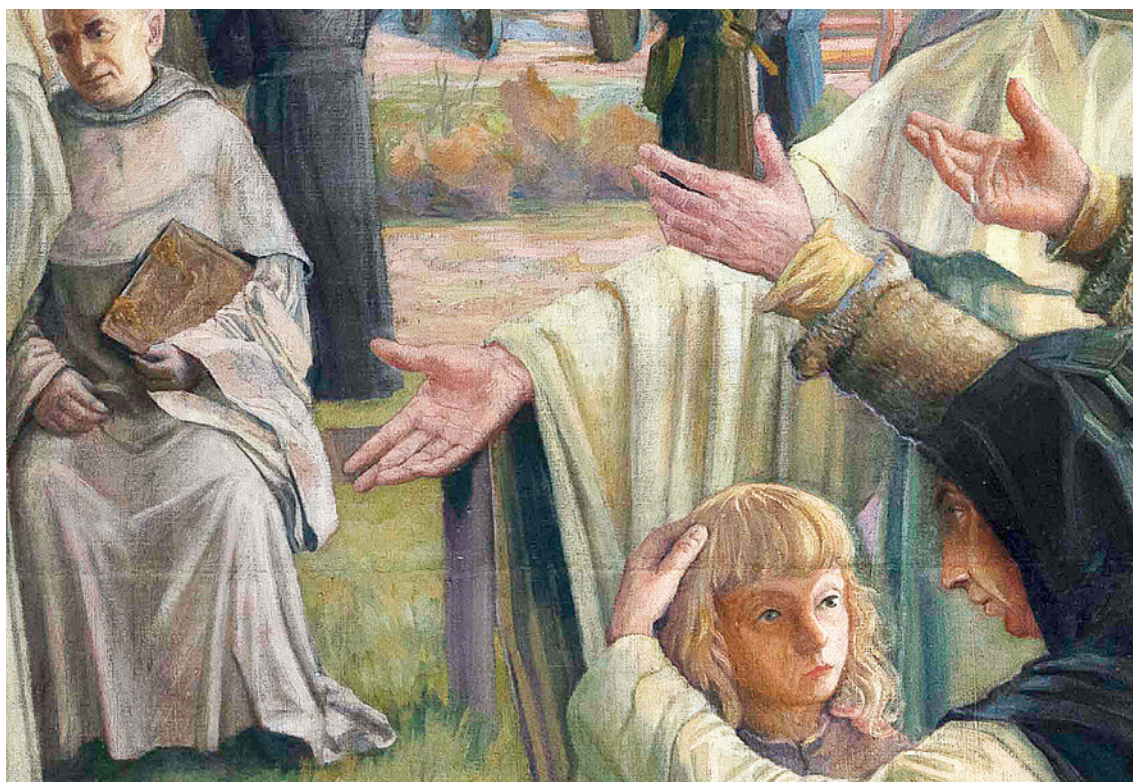
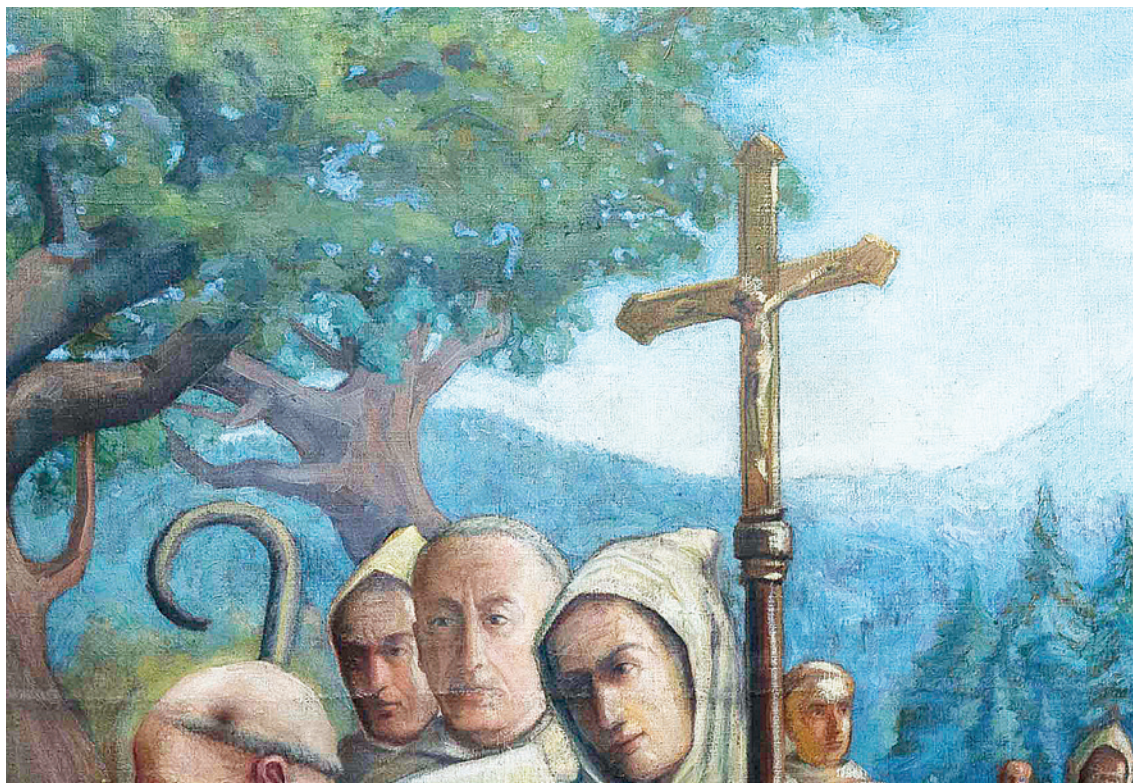
Bernard Grzeszczak, *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234*, stav pred a po reštaurovaní

Bernard Grzeszczak,
*Sprowadzenie
Cystersów
do Ludźmierza
w roku 1234,*
fragment lica obrazu,
detale po konserwacji

Bernard Grzeszczak,
*Príchod cisterciánov
do Ludźmierza
v roku 1234,* časť
prednej strany obrazu,
detaily po obnove

PAULINA WĘGRZYN-JANKOWIAK

Kopie malarskie trzech obrazów Bernarda Grzeszczaka ze zbiorów klasztoru oo. Cystersów w Jędrzejowie

W zbiorach muzeum klasztoru oo. Cystersów w Szczyrzycu znajduje się osiem obrazów olejnych autorstwa Bernarda Grzeszczaka – wielkoformatowy obraz *Srowadzenie Cystersów do Ludźmierza w roku 1234* oraz siedem portretów świętych zakonu cysterskiego. Pozostałe trzy obrazy, należące do tego samego cyklu, powstałego w latach 1940–1943, znajdują się obecnie w zbiorach Klasztoru oo. Cystersów w Jędrzejowie. Przedstawiają one kolejno sylwetki św. Benigny, św. Jadwigi Śląskiej i błogosławionego Wincentego Kadłubka.

Każdy z tych trzech obrazów charakteryzuje się centralną, zamkniętą kompozycją, którą główną dominantę stanowi wizerunek świętego, przedstawionego w ujęciu całopostaciowym, w pozycji stojącej, skierowanej nieznacznie w swoją lewą stronę. Każda z postaci została ukazana w cysterskim białym habicie z czarnym szkaplerzem przepasanym płóciennym pasem. Towarzyszą im atrybuty, które w symboliczny sposób nawiązują do ich życia lub męczeńskiej śmierci.

Święta Jadwiga trzyma w dłoniach makietę kościoła. Zapewne jest to świątynia przynależąca do klasztoru sióstr cysterek w Trzebnicy, którego Jadwiga była fundatorką i do którego wstąpiła pod koniec swojego życia. Bł. Wincenty Kadłubek, biskup krakowski i kronikarz, został przedstawiony z piórem w dłoni i zwojem z łacińskim tytułem jednej ze swoich kronik. Obok na klęczniku widnieje drewniany krucyfiks, czaszka, infuła biskupia oraz róża, która może nawiązywać do herbu rodu Porajów, z którego mógł wywodzić się święty.

Z kolei św. Benigna została ukazana w geście modlitwy na tle rozwibrowanego nieba, które w dolnej części kompozycji przechodzi w tumany kurzu i ognia, wzniecone przez nadciągające wojsko. Scena nawiązuje do najazdu tatarów na klasztor cysterski w Trzebnicy w 1241 (lub 1259) roku. Według przekazów św. Benigna poniosła wtedy śmierć męczeńską w obronie swojego dziewictwa, czego świadectwem są przedstawione u jej stóp: lilia będąca symbolem czystości, zniszczony krucyfiks oraz spalone drzewo. Dolne krawędzie obrazów zamknięte są prostym obramowaniem z inskrypcją łacińską informującą o przedstawionym wizerunku.

Kolorystyka obrazów jest stonowana, dominują kolory chłodne i pastelowe. W paletcie najczęściej pojawiają się beże, zielenie, błękity, róże i brązy. Gdzieniedzie widoczne są akcenty i podkreślenia

PAULINA WĘGRZYN-JANKOWIAK

Vytvorenie kópii troch obrazov Bernarda Grzeszczaka zo zbierky obrazov kláštora Cisterciánov v Jędrzejowie

V zbierke kláštorného múzea cisterciánov v Szczyrzyci sa nachádza 8 olejomalieb od Bernarda Grzeszczaka – veľkoformátový obraz *Príchod cisterciánov do Ludźmierza v roku 1234* a 7 portrétov svätých cisterciánskeho rádu. Ostatné tri obrazy, ktoré patria do tej istej série, vytvorenej v rokoch 1940–1943, sa v súčasnosti nachádzajú v zbierkach kláštora cisterciánov v Jędrzejowe. Predstavujú postupne postavy sv. Benigny, sv. Jadwigi Śląskej a blahoslaveného Wincentego Kadłubka.

Každý z týchto troch obrazov sa vyznačuje centrálnou, uzavretou kompozíciou, ktorej hlavným dominantným prvkom je podobizeň svätca, zobrazeného v celkovej postave, v stojacej polohe, mierne otočeného doľava. Každá z postáv je zobrazená v cisterciánskom bielom habite s čiernym škapulariom previazaným pláteným pásom. Spreádzajú ich atribúty, ktoré symbolicky odkazujú na ich život alebo mučenícku smrť.

Svätá Jadwiga drží v rukách maketu kostola. Pravdepodobne ide o chrám patriaci k kláštoru cisterčaniek v Trzebnici, ktorého bola Jadwiga zakladateľkou a do ktorého vstúpila na konci svojho života. Blahoslavený Wincenty Kadłubek, krakovský biskup a kronikár, je zobrazený s perom v ruke a zvitkom s latinským názvom jednej zo svojich kroník. Vedľa na kolenníku je drevený kríž, lebka, biskupská mitra a ruža, ktorá môže odkazovať na erb rodu Porajovcov, z ktorého mohol svätý pochádzať.

Svätá Benigna je zase zobrazená v modlitbe na pozadí rozbúreného neba, ktoré v spodnej časti kompozície prechádza do oblakov prachu a ohňa, vyvolaných blížiacou sa armádou. Scéna odkazuje na nájazd Tatárov na cisterciánsky kláštor v Trzebnici v roku 1241 (alebo 1259). Podľa tradície svätá Benigna vtedy zomrela mučeníckou smrťou pri obrane svojho panenstva, o čom svedčia predmety zobrazené pri jej nohách: ľalia ako symbol čistoty, zničený kríž a spálené drevo. Spodné okraje obrazov sú uzavreté jednoduchým rámom s latinským nápisom informujúcim o zobrazenom obraze.

Fare obrazov je tlmená, prevládajú studené a pastelové farby. V palete sa najčastejšie vyskytujú béžové, zelené, modré, ružové a hnedé odtiene. Tu a tam sú viditeľné akcenty a zdôraznenia namaľované sytějšími farbami. Modelovanie svetla a tieňa je jemné, bez silnejších kontrastov. Hoci je svetlo v obrazoch rozptýlené, má určitý smer – jemne dopadá zo strany, na ktorú sú otočené tváre postáv.

Obrazy
z przedstawieniem
św. Benigny,
św. Jadwigi Śląskiej
i bł. Wincentego
Kadłubka autorstwa
Bernarda Grzeszczaka
(1940–1943),
eksponowane
w krużgankach
klasztoru
oo. Cystersów
w Jędrzejowie

Obrazy s vyobrazením
sv. Benigny,
sv. Jadwigi Śląskiej
a blahoslaveného
Wincentego Kadłubka
od Bernarda
Grzeszczaka
(1940–1943),
vystavené v klenbách
kláštora cisterciánov
v Jędrzejowie

namalowane bardziej nasyconymi kolorami. Modelunek światłocieniowy jest subtelny, bez silniejszych kontrastów. Mimo że światło w obrazach jest rozproszone, to jednak obiera kierunek – pada delikatnie od strony, w którą zwrócone są twarze postaci.

Choć na pozór wydaje się, że obrazy malowane są przy użyciu wąskiej palety kolorów, to w rzeczywistości forma budowana jest przez nachodzące na siebie plamy barwne często drobne, o różnym kolorze i temperaturze barwnej. Zabieg ten dodaje dynamizmu dość statycznym kompozycjom oraz powoduje rozwibrowanie niektórych fragmentów kompozycji np. nimbów czy nieba za postacią św. Benigny. W ten sposób malowane partie były najtrudniejszymi do powtórzenia w trakcie wykonywania kopii malarskich trzech opisanych wizerunków. Aby zachować swobodny styl malarski artysty, nie powielano każdego pociągnięcia pędzla malarza, a raczej skupiono się na uzyskaniu podobnego wrażenia w odbiorze dzieła, poprzez luźne stawianie plam barwnych o możliwie najbardziej zbliżonym walorze i odcieniu.

Kopiuwane obrazy, tak jak i pozostałe z cyklu, wykonane są najprawdopodobniej w technice olejnej. Artysta wykonał je na zgrzbie nie przygotowanych podobrazach, których nie pokrył żadnym rodzajem zaprawy czy gruntu. Malował bezpośrednio na płótnie, co nadało obrazom znaczną fakturę, dodatkowo zróżnicowaną przez widoczne ściegi łączące bryty użytego materiału. Podobrazia przygotowane pod kopie malarskie, w tym aspekcie odbiegają od oryginałów. Zdecydowano się nie

Hoci sa na prvý pohľad zdá, že obrazy sú maľované s použitím úzkej palety farieb, v skutočnosti je forma budovaná prekrývajúcimi sa farebnými škvrnami, často drobnými, rôznych farieb a farebnej teploty. Tento postup dodáva dynamiku pomerne statickým kompozíciám a spôsobuje vibrovanie niektorých častí kompozície, napr. svätožiar alebo oblohy za postavou sv. Benigny. Týmto spôsobom boli maľované časti najťažšie na zopakovanie pri vytváraní maliarskych kópií troch opísaných

Proces przenoszenia
rysunków
kompozycyjnych
z kalki na podobrazia

Proces przenášania
kompozycyjnych kresieb
z pauzovacího
papieru na podložky

Kopia wizerunku
św. Benigny
i św. Jadwigi Śląskiej
w trakcie
wykonywania rysunku
kompozycyjnego

Wzmacnianie rysunku
kompozycyjnego
farbą, obraz
św. Jadwigi Śląskiej

Kópia obrazu
sv. Benigny
a sv. Jadwigi Śląskiej
počas vytvárania
kompozičného
nákredu

Zosilňovanie
kompozičného
nákredu farbou, obraz
sv. Jadwigi Śląskiej

odtworzać wymienionych cech, a kopie namalować na podobraziaach o wyższym standardzie. Ma to na celu eliminację ryzyka pogorszenia stanu zachowania warstwy malarskiej w wyniku słabej jakości materiałów i nieprawidłowej technologii.

W związku z tym użyto grubego płótna lnianego tkanego w jednym kawałku, dobierając jego gramaturę i fakturę tak, by wizualnie odpowiadała oryginałom. Naciągnięte na krosna malarskie płótno powleczone cienką warstwą tradycyjnej zaprawy kredowo-klejowej, której zadaniem jest zminimalizowanie naprężeń w strukturze obrazu i tym samym zabezpieczenie warstwy malarskiej przed powstaniem odspojień i ubytków w przyszłości. Białą warstwę zaprawy podmalowano szarą farbą, tak by stanowiła ona odpowiedni podkład i umożliwiła uzyskanie podobnego efektu, jaki uzyskał artysta malując kompozycje bezpośrednio na surowym płótnie. W ten sposób przygotowano trzy wielkoformatowe podobrazia o wymiarach 240 × 90 cm. Na potrzeby wykonania kopii malarskich ich format różnił się o kilka centymetrów od wymiarów oryginalnych obrazów znajdujących się w krużgankach klasztoru w Jędrzejowie.

Pierwszym etapem wykonania kopii było przygotowanie rysunków kompozycyjnych wykreślonych w programie graficznym na podstawie reprodukcji obrazów. Pliki cyfrowe wydrukowano na kalce technicznej i następnie przeniesiono na podobrazia. Rysunki wzmocniono farbą, tak by były one czytelniejsze w trakcie dalszych prac malarskich.

Do wykonania kopii zastosowano wysokiej jakości olejne farby artystyczne. W zależności od przedstawienia i fragmentu kompozycji, dobór kolorów różnił się. Wśród najczęściej używanych farb należy wymienić biel tytanową, ugię, umbrę naturalną, różne odcienie zieleni (sap green, zieleń Hookera i chromową), sienę paloną, brąz VanDyke i ultramarynę. Stosowano również żółcień i czerwień kadmową, czern z sadzy, czy błękit ceruleum.

obrazov. Aby sa zachoval voľný maliarsky štýl umelca, nekopírovali sa všetky ťahy maliarovho štetca, ale skôr sa sústredili na dosiahnutie podobného dojmu pri vnímaní diela prostredníctvom voľného nanášania farebných škvrn s čo najpodobnejšou hodnotou a odtieňom.

Kopírované maľby, rovnako ako ostatné z tohto cyklu, boli s najväčšou pravdepodobnosťou vytvorené olejovou technikou. Umelec ich namaľoval na hrubo upravené plátna, ktoré neboli pokryté žiadnou formou podkladu alebo preparácie. Maľoval priamo na plátno, čo obrazom dodalo výraznú textúru, ďalej obohatenú o viditeľné švy spájajúce jednotlivé kusy použitého materiálu. Podklady pripravené pre maľované kópie sa v tomto ohľade líšia od originálov. Rozhodlo sa, že tieto špeciálne znaky sa nebudú reprodukovat', a kópie sa namaľujú na podklady vyššieho štandardu. Cieľom bolo eliminovať riziko zhoršenia stavu maliarskej vrstvy v dôsledku použitia nekvalitných materiálov a nevhodnej technológie.

Na tento účel sa použilo hrubé ľanové plátno tkané v jednom kuse, pričom jeho gramáž a textúra boli zvolené tak, aby vizuálne zodpovedali originálom. Plátno napnuté na maliarske rámy bolo pokryté tenkou vrstvou tradičnej kriedovo-klíženej podkladovej vrstvy, ktorej úlohou bolo minimalizovať pnutie v štruktúre obrazu a tým ochrániť maliarsku vrstvu pred odlupovaním a vznikom strát v budúcnosti. Biely podklad bol podmaľovaný sivou farbou, aby sa vytvoril vhodný podklad umožňujúci dosiahnuť podobný efekt, aký vznikol pri maľbe priamo na surové plátno. Takto boli pripravené tri veľkoformátové podklady s rozmermi 240 × 90 cm. Rozmery kópií sa od originálnych obrazov umiestnených v križových chodbách kláštora v Jędrzejowe líšili o niekoľko centimetrov.

Etapy
wykonywania
kopii obrazu
z przedstawieniem
bł. Wincentego
Kadłubka

Etapy wytwarzania
kopii obrazu
s wyobrażeniem
błogosławionego
Wincentego
Kadłubka

Kopie wykonywano warstwowo, nakładając na siebie kolejne warstwy farby w postaci plam, często z wyraźną fakturą pędzla, tak by spomiędzy nich prześwitywały spodnie warstwy, budując powoli ostateczną formę w sposób, w jaki robił to sam artysta. Analizowano przy tym dokładnie każdy fragment kompozycji, obserwując gest malarza i zastosowane barwy. Zaczynano od podmalówki nadającej pośredni ton poszczególnym partiom obrazu, a następnie malowano zarysy kompozycji i wprowadzano modelunek światłocieniowy walorowy, jak i temperaturowy. W następnych etapach budowano szczegóły formy za pomocą nakładających się na siebie plam barwnych. W trakcie wykańczania kolejnych fragmentów obrazu, nieustannie zmieniał się oddziaływanie między sąsiadującymi ze sobą kolorami, dlatego w końcowym etapie prac niektóre partie wymagały dodatkowo skorygowania kolorystyki pod względem waloru, nasycenia lub temperatury. Na koniec wymalowano ostatnie detale, bliki oraz inskrypcje z łacińskim tekstem, przedstawiającym sportretowanych świętych.

W ramach realizacji trzech kopii malarskich wizerunków św. Benigny, św. Jadwigi Śląskiej i błogosławionego Wincentego Kadłubka wykonano również trzy drewniane ramy o prostych profilach, naśladujące ramy pozostałych obrazów z tego cyklu. Oprawione w ramy, trzy kopie olejne wykonane przeze mnie, uzupełniające szczyrzycką kolekcję cyklu świętych zakonu cysterskiego autorstwa Bernarda Grzeszczaka, zostały wyeksponowane w refektarzu klasztornym oo. Cystersów w Szczyrzycu.

Kopie malarskie
w trakcie prac

Maliarskie kopie
počas práce

Prvým krokom pri realizácii kópií bolo vyhotovenie kompozičných kresieb, ktoré boli vytvorené v grafickom softvéri na základe reprodukcii obrazov. Digitálne súbory sa vytlačili na technickú pauzovaciu fóliu a následne sa preniesli na pripravené podklady. Kresby boli následne spevnené farbou, aby boli v priebehu ďalšej maľby čitateľnejšie.

Na maľovanie kópií sa použili vysokokvalitné umelecké olejové farby. Výber farieb sa líšil v závislosti od konkrétneho zobrazenia a časti kompozície. Medzi najčastejšie používané farby patrili títánová bieloba, okry, prírodná umbra, rôzne odtiene zelenej (sap green, Hookerova zeleň a chrómová), pálená Siena, Van Dyckova hnedá a ultramarín. Používali sa aj kadmiové žlti a červené, sadzová čierna či ceruleový modrý odtieň.

Kópie boli realizované vrstvenou technikou – jednotlivé vrstvy farby sa nanášali vo farebných škvrnách s často viditeľnou stopou štetca, tak, aby spodné vrstvy presvitali a postupne vytvárali výslednú formu v štýle, aký používal samotný umelec. Každý fragment kompozície bol dôkladne analyzovaný, pričom sa sledoval maliarsky ťah aj použitá farebnosť. Maľba sa začínala podmaľbou, ktorá určovala stredný tón jednotlivých častí obrazu. Následne sa vyznačovala kompozícia a modelovala sa svetelnosť a farebná teplota. V ďalších fázach sa vytvárali detaily formy prekrývajúcimi sa farebnými škvrnami. Keďže sa v priebehu finalizácie jednotlivých častí obrazu neustále menil vzájomný účinok susediacich farieb, bolo potrebné v záverečnej fáze niektoré farebné partie upraviť z hľadiska svetelnosti, sýtosti či farebnej teploty. Nakoniec boli domalované záverečné detaily, svetelné odlesky a latinské nápisy s menami portrétovaných svätcov.

V rámci realizácie troch kópií obrazov sv. Benigny, sv. Hedvigy Sliezskej a blahoslaveného Vincenta Kadľubka boli zároveň vytvorené tri drevené rámy s jednoduchým profilom, ktoré napodobňujú rámy ostatných obrazov z tohto cyklu. Tri olejové kópie, ktoré som vytvoril a ktoré dopĺňajú szczyrzyckú zbierku cyklu svätcov cisterciánskeho rádu od Bernarda Grzeszczaka, boli zarámované a vystavené v jedálni cisterciánskeho kláštora v Szczyrzycu.

Malowanie końcowych blików na twarzy św. Jadwigi Śląskiej

Wykonywanie inskrypcji pod portretami

Maľovanie konečných odleskov na tvári sv. Jadwigi Śląskiej

Vytváranie nápisov pod portrétmi

Proces kopiowania
obrazów

Proces vytvárania
kópie obrazov

Kópie obrazów
z przedstawieniem
św. Benigny,
św. Jadwigi Śląskiej
i bł. Wincentego
Kadłubka
autorstwa Pauliny
Węgrzyn-Jankowiak

Kópie obrazov
s vyobrazením
sv. Benigny,
sv. Jadwigy Śląské
a blahoslaveného
Wincentego Kadłubka
od Pauliny
Węgrzyn-Jankowiak

